

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่องการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของทนายความ ในมุมมองของ
ลูกความในศาลจังหวัดตราด ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบ
การศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทนายความ
4. พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรม เป็นคำสมาส มีลักษณะเป็นคำนาม หมายถึง สภาพคุณงามความดี เป็นสิ่งที่ทำ
ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ครอบครองอยู่ เป็นความดีงามในจิตใจซึ่งทำให้เคยชินต่อการประพฤติดี
มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

พระมหาอดิศร ธีรสีโล (2540, หน้า 3) ได้ให้ความหมายว่า คือ ความงามความดีภายใน
จิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความยินดี ชื่นชม ยกย่อง ในขณะที่การกระทำ
ความชั่วยอมนำความเจ็บปวดมาให้ การเป็นผู้มีคุณธรรมก็คือ การปฏิบัติตนอยู่ในกรอบที่ดีงาม
ความเข้าใจเรื่องการกระทำดี มีคุณธรรม เป็นกฎเกณฑ์สากลที่ตรงกัน เช่น การไม่ฆ่าสัตว์
ไม่เบียดเบียน ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม และไม่กล่าวเท็จโดยหวังผลประโยชน์ส่วนตัว

ปราชญ์ กล้าผจญ (2544, หน้า 312) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง สภาวะที่ก่อให้เกิด
ประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ความดีงามทั้งหลาย อันเกิดจากการเป็นผู้มีธรรม มีศีลธรรมประจำใจ
มีสภาวะจิตใจที่เหนียวแน่นไว้มิให้ทำชั่ว

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ลงวันที่
13 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2550
ได้กำหนดความหมายของ “คุณธรรม” ว่าหมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ มีความดีงาม เป็นมโนธรรม
เป็นเครื่องประคับประคองใจ ให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ใฝ่ความดี เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิด

ความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดีมีความสงบเย็นภายใน เป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมหมายถึง คุณงามความดีที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ จากการเป็นผู้มีศีลธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ในผู้อื่นคุณธรรมเป็นสภาวะที่บุคคลมีอยู่ในตนโดยกำเนิด และโดยการขัดเกลาทางสังคม

จริยธรรม เป็นบรรทัดฐานที่ถูกสร้างขึ้นแล้วนำไปใช้กับบุคคล เป็นแนวทางที่คนในสังคมเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นความดีความงาม เป็นสิ่งที่กระทำแล้วคนอื่นเกิดประโยชน์ มีความสุขสงบเกิดขึ้นแก่คนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ มีผู้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ ดังนี้

บุญมี แท่นแก้ว (2542, หน้า 25) ให้ความหมายจริยธรรมว่า หมายถึง ธรรมชาติหรือหลักที่บุคคลควรประพฤติ จัดว่าเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกาย ในลักษณะที่ดั่งามถูกต้อง อันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคม และจริยธรรม จะมีได้จำเป็นต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา อันได้แก่ ศีล (Precept) อันหมายถึง หลักหรือกฎเกณฑ์ การประพฤติปฏิบัติ เพื่อตัดหรือฝึกหัดกาย และวาจา ให้เรียบร้อยเป็นปกติ กล่าวคือ จะพูดหรือทำอะไรให้เป็นไปตามปกติ อย่าให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม กระทำให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือกระทำถูกต้องเป็นธรรม ย่อมมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อน ดังกล่าวจึงเป็นผลของการมีศีล หรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมในจิตใจแล้ว ก็เป็นเหตุให้ประพฤติจริยธรรมได้ถูกต้อง

สวลี ศิริไล (2542, หน้า 2) กล่าวว่า จริยธรรม มาจากคำว่า จริยะ กับ ธรรมะ มีความหมายสองความหมาย ความหมายแรก หมายถึง หลักความปฏิบัติที่ดีงาม เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม จริยธรรมในความหมายแรก เป็นหลักความประพฤติที่ดี มีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรมประเพณี หลักกฎหมาย รวมถึงจรรยาบรรณของวิชาชีพต่าง ๆ จริยธรรมความหมายที่สอง หมายถึง การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เมื่อเผชิญสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจเลือก (Dilemma)

พิภพ วังเงิน (2545, หน้า 7) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การปฏิบัติสิ่งที่ดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคมไม่ปรารณา

พระราชชัยกวี (ภิกษุพุทธทาส อินทปัญโญ), 2548, หน้า 14) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นสิ่งพึงประพฤติ จะต้องประพฤติ ส่วนศีลธรรมนั้นคือ สิ่งที่กำลังประพฤติอยู่หรือประพฤติดีแล้ว

กล่าวโดยสรุป จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติ เป็นการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามทางกาย วาจา และใจ เพื่อประโยชน์สุขต่อตนเอง จริยธรรมจะเป็นธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติศีลธรรม กฎศีลธรรม ที่เป็นความดีความงาม เป็นสิ่งที่ควรกระทำ

รากฐานของการเกิดคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยได้รับอิทธิพลจากคำสาบาน กฎหมาย และระเบียบวินัย ซึ่งเป็นเงื่อนไขผูกมัดด้วยวาจาที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม อิทธิพลต่าง ๆ เหล่านี้ ใช้เป็นตัวกำหนดแนวทางความประพฤติของประชาชน แต่ในปัจจุบันต้องคำนึงถึงหลักกฎหมายของประเทศที่กำหนดขึ้น เพื่อป้องกันความขัดแย้งเป็นหลัก โดยประชาชนต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามอิทธิพลอีกประการหนึ่งคือ อิทธิพลของศาสนาที่มีคำสั่งสอนให้บุคคลที่นับถือยอมรับ เชื่อฟังและปฏิบัติตาม ในพุทธศาสนาได้กล่าวถึงธรรมในการบริหารจัดการและการปกครองแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ อันได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ และราชสวัสดิธรรม ธรรมเหล่านี้ ข้าราชการ ผู้บริหาร และผู้ประกอบวิชาชีพต่าง ๆ ควรยึดถือปฏิบัติตามด้วย (วิชา มหาคุณ, 2546)

คุณธรรมและจริยธรรม มีความสำคัญอยู่ที่การให้คุณค่าของบุคคลจนเกิดเป็นความประทับใจอย่างลึกซึ้ง เรียกว่า เป็นค่านิยมเฉพาะบุคคลต่อสิ่งนั้น ๆ (จำเริญ เจือจันทร์, 2548) ซึ่งจะกล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับการดำรงชีวิต คุณธรรมและจริยธรรมจะเป็นตัวนำที่ทำให้บุคคลได้กำหนดพฤติกรรมของตนเอง เพื่อทำให้เกิดความสุข
2. ระดับสังคม สุขของบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนและสังคม คือ การได้รับการยอมรับบุคคลต้องอาศัยคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและส่งเสริมชื่อเสียง เกียรติคุณของบุคคล และในฐานะผู้ประกอบวิชาชีพ เช่น จริยธรรม จะเป็นอุดมการณ์หรืออุดมมุ่งหมายอันสูงสุดสำหรับวิชาชีพกฎหมายในอันที่จะให้ความยุติธรรม การดำรงไว้ซึ่งความสุขของสังคม และการใช้เหตุผลยิ่งกว่าการกระทำตามอำเภอใจ (วิชา มหาคุณ, 2546)
3. ระดับโลก คุณธรรมและจริยธรรม อาจกล่าวได้ว่า เป็นหลักธรรมที่คุ้มครองโลกให้อยู่รวมกันได้อย่างสันติสุข โดยเฉพาะในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดการแพร่กระจายในด้านข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการไหลของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ในยุคนี้เป็นยุคของการแข่งขันและท้าทายความสามารถในการดำเนินการบริหารทุกสาขา รวมทั้งธุรกิจการค้าในระบบโลกสากล

วิชา มหาคุณ (2546) ได้อธิบายถึง อิทธิพลที่เป็นผลต่อการเกิดคุณธรรมและจริยธรรมในประเทศไทย ซึ่งเริ่มมีขึ้นในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นรากฐานของแหล่งคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสามารถนำมาอธิบายได้ ดังนี้

1. อิทธิพลของคำสาบาน กฎหมาย ระเบียบและวินัย หลักจริยธรรมที่ได้จากคำสาบาน ถือเป็นราชประเพณีที่ผู้บริหารบ้านเมืองต้องกระทำ นอกจากกฎหมายที่ระบุไว้เป็นจริยธรรม หรือวินัยของผู้ปฏิบัติงาน การให้คำสาบานจึงเป็นการกำหนดพฤติกรรมที่เป็นคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็น

เงื่อนไขผูกมัดด้วยวาจาที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ซึ่งทำให้เกิดเป็นข้อกำหนดแนวทางความประพฤติ ซึ่งมีวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดอยู่ด้วย และอาจกลายมาเป็นกฎเกณฑ์ในที่สุด ส่วนในเรื่องของกฎหมายในปัจจุบัน นักบริหารต้องคำนึงถึงหลักกฎหมายอย่างเป็นธรรม กฎหมายบ้านเมืองเป็นตัวกำหนดคุณธรรมและจริยธรรม ในด้านการกระทำต่อกันในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ เพื่อจัดความขัดแย้งระหว่างประชาชนในประเทศนั้น ๆ ประชาชนจำเป็นต้องเรียนรู้ และต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เป็นกฎหมายสำหรับประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538) ที่พบว่า การที่บุคคลรู้ว่าอะไรดี อะไรเหมาะสม และสำคัญนั้น ไม่เพียงพอที่จะทำให้เขามีพฤติกรรมตามนั้นได้ เพราะคนที่ไม่ทำผิดกฎหมาย เช่น ไปลักทรัพย์หรือทำร้ายร่างกายผู้อื่น ไม่ได้ทำไปเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ทำไปทั้ง ๆ ที่รู้ว่าผิด หลังจากที่กระทำลงไปแล้วก็จะหลบหนีซ่อนตัว เพราะกลัวถูกจับมาลงโทษ นักบริหารก็เช่นกัน เมื่อรู้ตัวว่ากระทำผิด มักจะรู้แกล้ง และมักจะแสดงพฤติกรรมอื่น ๆ เพื่อกลบเกลื่อน

2. อิทธิพลของศาสนา ทุกศาสนาย่อมมีคำสั่งสอนเป็นศีลและธรรม ให้บุคคลผู้นับถือและศรัทธา ให้การยอมรับและเชื่อฟัง พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามโดยไม่มีเงื่อนไข ดังเช่น พุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของประเทศไทย ได้กล่าวแถลงธรรมในการบริหารจัดการ และการปกครองแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ อันได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ และราชสวัสดิธรรม เป็นต้น (วิชา มหาคุณ, 2546) ธรรมเหล่านี้ อันที่จริงแล้วเป็นหลักธรรมที่ข้าราชการ ผู้บริหาร และผู้ประกอบการวิชาชีพต่าง ๆ ควรยึดถือปฏิบัติตามด้วย

วศิน อินทสระ (2536) ได้นำเสนอ “คุณธรรม” ตามทัศนะของนักคิดต่าง ๆ อาทิ Dewey (1952 อ้างถึงใน วศิน อินทสระ, 2536) ได้กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรม คือ หลักความประพฤติที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของพลเมืองดี โดยเน้นที่รายบุคคลเท่ากับที่ตระหนักถึงผลทางสังคมที่จะดำรงรูปแบบของสังคมนั้น

การขาดคุณธรรมและจริยธรรม ทั้งในส่วนบุคคลและในส่วนวิชาชีพ อาจมีผลร้ายต่อตนเอง สังคม และวงการวิชาชีพในอนาคตอีกด้วย ดังจะพบเห็นได้จากการเกิดวิกฤติศรัทธาในวิชาชีพหลายแขนงในปัจจุบัน ทั้งในวงการแพทย์ ตำรวจ ทหาร นักการเมืองการปกครอง ฯลฯ จึงมีคำกล่าวว่าเราไม่สามารถสร้างครุฑบนพื้นฐานของคนไม่ดี และไม่สามารถสร้างแพทย์ ตำรวจ ทหาร นักการเมืองที่ดี ถ้าบุคคลเหล่านั้น มีฐานะทางนิสัย และความประพฤติที่ไม่ดี ดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรว่า การจะทำงานให้สัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนา คือ ให้เป็นประโยชน์และเป็นธรรมด้วยนั้น จะอาศัยความรู้แต่เพียงอย่างเดียวมิได้ จำเป็นต้องอาศัยความสุจริต ความบริสุทธิ์ใจ และความถูกต้องเป็นธรรมประกอบด้วย เพราะเหตุว่าความรู้ที่นั้น เสมือนเครื่องยนต์

ที่ทำให้ยวดยานเคลื่อนไปได้ประการเดียว ส่วนคุณธรรมดังกล่าวแล้ว เป็นเหมือนพวงมาลัย หรือหางเสือ ซึ่งเป็นปัจจัยที่นำทางให้ยวดยานดำเนินไปถูกทาง ด้วยความสามัคคี คือ ปλοดักัย บรรลุประสงค์ (ธีรรัตน์ กิจจารักษ์, 2542 หน้า 6-7)

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมและจริยธรรม ควรต้องยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบในหน้าที่ ความอดกลั้น แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงให้ตนเองก้าวหน้า ด้วยสติปัญญา เน้นการใช้ปัญญา มีความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง มุ่งมั่นในจุดหมาย มีความเป็นธรรม เข้าใจผู้อื่น มีความเมตตา มีความเสียสละ สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตัวได้ พร้อมทั้งจะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น ความต้องการของผู้อื่น รู้จักตน ประพฤติปฏิบัติได้เหมาะสม และรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล

ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับจริยธรรม

นักจิตวิทยาได้มีแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีทางจริยธรรมที่แตกต่างกัน บางกลุ่มเชื่อว่ามนุษย์สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนได้ด้วยตนเอง บางกลุ่มเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมคือตัวที่ควบคุม แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม มี 3 แนวคิด 3 ทฤษฎี (ทัศนีย์ นุชนาวรัตน์, 2550, หน้า 20-21) คือ

1. ทฤษฎีกระจ่างนิยาม (Value Clarification Theory)

หลักสำคัญของทฤษฎีกระจ่างนิยาม คือ การช่วยให้บุคคลเกิดความกระจ่างในค่านิยมที่ตนนับถือ หรือมีความเชื่อว่าถูกต้องหรือควรจดจำ เป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลเกิดความกระจ่างในจริยธรรมของตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลยอมรับความรู้สึกและความคิดของตนเอง ภายใต้สถานการณ์ที่กำหนด ผลที่จะได้รับจากกระบวนการนี้จะเอื้อให้เกิดความคิดกับการกระทำสัมพันธ์กัน

2. ทฤษฎีปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior Modification Theory)

หลักสำคัญของทฤษฎีปรับเปลี่ยนพฤติกรรม คือ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ จะมีแนวโน้มทำให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีก โดยเงื่อนไขของการเสริมแรง (Reinforcement) แต่หากพฤติกรรมใดที่แสดงออกมาแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ เพื่อลด หรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา การเสริมแรงและการลงโทษ เป็นวิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ถ้าต้องการให้เกิดพฤติกรรมก็ใช้การเสริมแรง ถ้าไม่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมก็ใช้วิธีการลงโทษ ฉะนั้น การปลูกฝังจริยธรรมตามทฤษฎีนี้ จะต้องกำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา หรือพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา กำหนดตัวเสริมแรงโดยการเสริมแรงเมื่อบุคคลนั้นแสดงสิ่งที่พึงปรารถนา และประเมินผลเพื่อปรับปรุงเงื่อนไขการเสริมแรงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

หลักสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เน้นที่ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ สำหรับการประเมินความผิดถูกของพฤติกรรม ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์เรียนรู้โดยการสังเกตสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้จากประสบการณ์ตรงจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น จากคำบอกเล่าและข้อบ่งชี้จากเอกสารความรู้ที่มนุษย์ได้เรียนรู้เหล่านี้ สามารถใช้เป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของตนได้

การปลูกฝังจริยธรรมแต่ละทฤษฎี มีความคิดแตกต่างกันไปตามความเชื่อพื้นฐาน แต่ละทฤษฎีก็มีจุดเด่นและจุดอ่อนที่แตกต่างกัน เป้าหมายสูงสุดของจริยธรรม คือ การแสดงออกในรูปของพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลของการกระทำในปัจจุบัน และเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปัญญาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางจริยธรรมและเป็นการยากที่จะหยั่งรู้วัดได้ถึงภายในจิตใจของบุคคลว่ามีลักษณะนิสัย ค่านิยม และจริยธรรมต่าง ๆ สูงเพียงใด จึงจำเป็นต้องอาศัยการอนุมานจากการที่หาปฏิบัติออกมานั่นเอง

1.4 ทฤษฎีสัมพัทธนิยมทางจริยธรรม

ทฤษฎีสัมพัทธนิยมทางจริยธรรม ยึดหลักว่าหลักการทางจริยธรรมทั้งหลายทั้งปวง ขึ้นอยู่กับการยึดถือของสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ กลุ่มคนในสังคมอื่นไม่สามารถไปเกี่ยวข้องโดยตรง การยึดถือของคนในสังคมที่บุคคลนั้น เป็นเรื่องราวปรากฏแก่สายตาของผู้ยึดถือ สังคมหนึ่งอาจจะยึดถือในสิ่งเดียวกัน แต่แตกต่างจากอีกสังคมหนึ่ง ซึ่งอาจจะยึดถือแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับประเพณีวัฒนธรรมเป็นต้น ของสังคม

การยึดถือจริยธรรมแบบสัมพัทธนิยม อาจจะมีลักษณะการตัดสินใจด้วยตนเอง หรือให้กลุ่มคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินถือว่าเป็นเรื่องยุติ ไม่สามารถจะโต้แย้งหรือใช้แนวคิดของอีกสังคมหนึ่ง หักล้างได้ เพราะการตัดสินใจในกลุ่มคนในสังคม เป็นความตั้งใจ แม้ว่าจะเกิดจากความไม่เข้าใจ ก่อให้เกิดอันตรายแต่ก็ถือว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรมของสังคมนั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อกาลเวลาผ่านไป การยึดหลักการเฉพาะกลุ่มซึ่งผิดไปจากการของอีกกลุ่มหนึ่งก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เปลี่ยนไปเป็นหลักการที่มีลักษณะสากลกว่า ทำให้คนในสังคมที่ยึดถือหลักการดั้งเดิม เห็นคุณค่าในหลักการใหม่ จึงมีความต้องการมีความปรารถนาให้คนในสังคมตนเองเป็นไปตามเงื่อนไขของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น (จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, 2548, หน้า 39)

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า จริยธรรมเป็นส่วนเดียวกับมโนธรรม (Conscious) จริยธรรมเกิดจากขบวนการภายในของวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานของพ่อแม่ผู้เลี้ยงดู ได้แก่ การถือตนตามอย่าง (Identification) ทำให้เด็กได้รับเอาบุคลิกภาพ ค่านิยม มาตรฐานจริยธรรมในสังคม เมื่อ

บุคคลอื่นได้รับการปลุกฝังจริยธรรม หากความต้องการของตนไม่สอดคล้องกับที่สังคมต้องการก็จะเกิดความขัดแย้งกันขึ้น และถ้าบุคคลนั้นทำชั่ว เขาก็จะเกิดความละอายใจตนเอง ไม่สบายใจ ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษตัวเอง ต่อไปเขาจะไม่ทำชั่วอีก โดยไม่ต้องมีการควบคุมจากบุคคลอื่น ภายนอกนั้นคือ เขามีความรู้สึกละอายใจ หรือมีมโนธรรมนั่นเอง (Freud, 1944, p. 358)

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย

เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาทฤษฎีแรกของนักศึกษไทยที่สร้างขึ้น บุคคลผู้ร่วมเขียนเป็นทฤษฎี คือ ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน กรอบแนวคิดที่เป็นจุดเด่นของทฤษฎีนี้มีความว่า ลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบทางจิตใจ ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพื่อส่งเสริมบุคคลเป็นคนดีและคนเก่ง ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6-60 ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้น มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยแบ่งต้นไม้จริยธรรมขึ้นออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้นบนต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมทำดีละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อพัฒนาส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ 1) เหตุผลเชิงจริยธรรมมุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง 2) ความเชื่ออำนาจในตน 3) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 4) ทศนคติ 5) คุณธรรม และค่านิยม

ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ เกิดจากผลการวิจัยพฤติกรรมและจิตลักษณะของคนไทย โดยเมื่อสร้างขึ้นแล้ว ทฤษฎีนี้เกิดจากผลการวิจัยเพื่อหาหลักฐานใหม่ ๆ มาเพื่อเติมในทฤษฎีนี้อีก เช่น การวิจัยเกี่ยวกับจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ ที่สามารถจำแนกคนเป็น 4 ประเภท เหมือนบัวสี่เหล่ากับความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล โดยพบว่าคนที่ เป็นบัวเหนือน้ำเท่านั้น มีจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ด้านนี้ ในปริมาณสูงเหมาะสมกับอายุ เป็นผู้ที่จะสามารถรับการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเหมาะสมกับอายุ

การสอนคุณธรรมจริยธรรม เป็นความต้องการที่คนรุ่นหนึ่งจะชี้นำคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผู้สอนมีความเชื่อว่า ประสบการณ์ของตนอาจสร้างความเข้าใจเรื่องคุณธรรมจริยธรรม หรือ ความดี ความถูกต้อง ความเหมาะสม อย่างถ่องแท้ในระดับหนึ่ง และต้องการให้เยาวชนเชื่อ ดีและเหมาะสมกับเยาวชน การยึดถือหลักคุณธรรมจริยธรรม ทำให้มนุษย์มีความสุข ความสวย และความงาม โดยที่ความสุขนั้นควรเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน (จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, 2548,

หน้า 99) คุณสมบัติอันเป็นความพร้อมที่จะพัฒนาจริยธรรมของบุคคล ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิต และหลักจริยธรรม ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้มาตั้งแต่วัยต้นของชีวิตจากการเลี้ยงดู การศึกษาอบรม และจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยอาจเป็นในวิถีทางที่ต่างกัน เป็นผลให้บุคคลมีพัฒนาการทางจริยธรรมต่างกัน จากกฎเกณฑ์การตัดสินใจที่ต่างกัน ความไม่พร้อมของมนุษย์มีธรรมชาติของการแสวงหาความถูกต้องเป็นธรรมหรือความดีงามตั้งแต่วัยทารก คุณสมบัตินี้ทำให้บุคคลนิยมคนดี ความรู้จักตนเองของบุคคลนั้น ความรู้จักตนเองของบุคคล คือ สร้างความสามารถในการเสริมสร้างความดีของตนให้มีพลังเข้มแข็งในลักษณะที่ตนเองและสังคมยอมรับได้ ความรู้จักตนเองนี้ จะทำให้บุคคลมีความมั่นใจ มีพลังและพร้อมที่จะขจัดความไม่ดีของตน และพัฒนาตนเองอย่างถูกต้องดีขึ้น

ทฤษฎีจริยธรรมของคานท์

หลักทฤษฎีจริยธรรมศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ ซึ่งเป็นนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงสำคัญของโลกชาวเยอรมันที่มีแนวคิดอุดมคติ เป็นหลักเหตุผลที่นำไปสู่ความหลุดพ้น เป็นแนวคิดว่าด้วยความรู้แจ้ง คานท์เสนอว่า การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่า เพราะเป็นเจตนาที่ดีที่เกิดจากความตั้งใจจริง หรือมูลเหตุจูงใจ ที่ทำในสิ่งที่ถูกต้อง คานท์เสนอแนวคิดว่าการกระทำสิ่งที่ถูกต้อง เป็นสิ่งสากลโดยเริ่มที่เหตุจูงใจที่ดี เป็นเงื่อนไขให้เกิดการกระทำดีและผลจากการกระทำนั้น ก็จะเป็นผลดี เป็นลักษณะการกระทำที่และการให้ความเคารพยำเกรง จึงมีเงื่อนไขมีความเด็ดขาดอยู่ในตัว คานท์ยึดถือว่าคตินิยม ซึ่งเป็นลักษณะการบรรยายการกระทำ ซึ่งเป็นเกณฑ์เชิงอัตนัยที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งยึดถืออยู่ในใจ อาจจะเป็นกติกาสากล การกระทำจะมีคุณค่าตามจริยธรรมก็ต่อเมื่อเป็นการกระทำตามหน้าที่ และการกระทำตามหน้าที่จำเป็นถูกต้องตามหลักจริยธรรมด้วย จึงจะถือว่าเป็นคตินิยมของการกระทำที่เป็นสากล โดยจะต้องมีพื้นฐานที่ดี ความรู้สึกที่แผ่ด้วยเจตนาดีเสมอ (จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, 2548, หน้า 96)

จรรยาบรรณในวิชาชีพ

จรรยาบรรณ (Professional Ethics) เป็นสิ่งประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้

1. ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้
2. หลักความประพฤติที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้มีคุณธรรม และจริยธรรมของบุคคลในแต่ละกลุ่มวิชาชีพ

จรรยาบรรณมีความหมายต่าง ๆ ดังนี้

กู๊ด (Good, 1973, p. 100) ได้กล่าวว่า จรรยาบรรณ หมายถึง แบบมาตรฐานและหลักแห่งความดีที่สามารถแนะนำและถ่ายทอดไปสู่ผู้อื่น มาตรฐานแห่งความดีนี้ เป็นแบบอย่างที่ดีงาม ถูกต้อง จะถูกสร้างขึ้นโดยบุคคลหนึ่ง ๆ หรือกลุ่มสังคมหรืออาชีพหนึ่ง เพื่อเป็นแนวปฏิบัติของสมาชิกของกลุ่มนั้น ๆ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2538, หน้า 214) ได้ให้ความหมาย จรรยาบรรณ หมายถึง ประมวลลคความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์หรือไม่มีก็ได้

อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2542, หน้า 97-103) กล่าวว่า จรรยาบรรณเป็นข้อกำหนดสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพที่เป็นศาสตร์ชั้นสูง มีองค์กรหรือสมาคมรองรับ จะต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อการครองตนและครองงาน ผู้ประกอบวิชาชีพที่ต้องการศึกษาศาสตร์เฉพาะชั้นสูงที่มีจรรยาบรรณนั้น ถือว่าเป็นผู้ทำหน้าที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ

1. เป็นอาชีพที่ต้องผ่านการศึกษาระดับสูง
2. มีการคัดเลือกสรรหาบุคคลเข้ามาในวงการวิชาชีพนั้น
3. มีจรรยาบรรณหรือจริยธรรมของผู้ที่อยู่ในวงการวิชาชีพนั้น
4. มีสมาคมวิชาชีพที่คอยควบคุมกำกับดูแล

การกำหนดจุดมุ่งหมายของจรรยาบรรณ เพื่อ

1. ให้คนที่อยู่ในวิชาชีพนั้น มีประสิทธิภาพในการทำงาน
2. เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการให้บริการ
3. เพื่อรักษาชื่อเสียง เกียรติยศ ศักดิ์ศรีของผู้ที่อยู่ในวงวิชาชีพนั้น ๆ และ
4. การกำหนดจรรยาบรรณเป็นลายลักษณ์อักษร จะช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพตระหนัก

ในความสำคัญของวิชาชีพตน และให้ผู้รับบริการรับรู้และเข้าใจ

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2542, หน้า 28) ได้ให้ความหมายคำว่า จรรยาบรรณ คือ มาตรฐานของความประพฤติ และการใช้ดุลยพินิจทางศีลธรรมที่ว่าการกระทำของบุคคล องค์กรถูก หรือผิดสมควรหรือไม่สมควร

จากแนวคิดดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า จรรยาบรรณเป็นแนวทางที่บุคคลในองค์กรนั้น ๆ ใช้เป็นหลักยึดถือปฏิบัติในการทำงาน และแนวทางนั้นจะต้องสอดคล้องกับสภาพสังคม หลักธรรมที่ดีงามขององค์กร และเกิดประโยชน์ต่อสังคม และความประพฤติ ในบรรยากาศสถานการณ์ที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤติในขณะนี้ ส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุของสภาพสังคมไทยที่ไม่มี

ความพร้อม และไม่แข็งแรงพอ ทั้งความสามารถและการปรับตัวที่จะรองรับต่อสภาพสถานการณ์เปลี่ยนแปลงกระแสนของโลกที่กระทบต่อประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ส่วนภายในประเทศเอง สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่สำคัญก็คือ ค่านิยม วัฒนธรรม จิตวิญญาณ ระบบความคิด ตลอดจนจรรยาบรรณของบุคคลในองค์กร โดยเฉพาะสถาบันทางการเงินโดยตรง ผลกระทบที่รุนแรงและส่งผลโดยทั่วหน้าต่อประชาชนทุกคนทุกองค์กรในประเทศอย่างมหาศาลนั้นคือ ปัญหาทางระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของทุกปัญหาที่ติดตามมาเป็นลูกโซ่ อันเกิดจากบุคคลขาดจรรยาบรรณ ไม่คำนึงถึงวัฒนธรรม หน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรอย่างแท้จริง

จรรยาบรรณจึงมีความสำคัญ เพราะเป็นพื้นฐานแนวทางต่อการปฏิบัติงานในอาชีพทุกอาชีพ ซึ่งจรรยาบรรณจะช่วยควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรในแต่ละบทบาทหน้าที่ ช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่การทำงานเป็นไปโดยถูกต้อง รวมทั้งทำให้องค์กรมีความสามัคคี และปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน นอกจากนี้ จรรยาบรรณจะช่วยให้การบริหารงานขององค์กรเป็นไปด้วยคุณธรรม ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน บุคคลหรือสมาชิกในองค์กรมีหน้าที่การทำงานทุกชนิดทุกประเภท จำเป็นที่ต้องคำนึงถึงจรรยาบรรณที่ถูกต้องกับความต้องการของสังคมที่ยึดถือเป็นหลักของการทำงานขององค์กรจึงจะทำให้สังคมนั้นมีระเบียบ วินัย ศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม ในทำนองเดียวกัน หากบุคคลหรือสมาชิกในองค์กรเป็นผู้มีจรรยาบรรณหรือประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีงาม และควรประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมจะทำให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ บุคคลทุกคนในองค์กรมีความสามัคคีร่วมมือกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และงานทุกอย่างบรรลุถึงวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ จรรยาบรรณของบุคคลในองค์กรจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างมากขององค์กรหรือประเทศชาติ เพราะจรรยาบรรณเป็นแนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยม กฎหมาย ระเบียบประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมที่ดี ผสมผสานกันไป เพื่อให้บุคคลและสมาชิกในองค์กรได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง และส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานภายในองค์กรโดยจรรยาบรรณของบุคคลในองค์กรใดก็ตาม

ประโยชน์ของจรรยาบรรณ

1. ก่อให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา ผู้ที่มีจรรยาบรรณดี ย่อมเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์รักษามาตรฐานจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของตน ไม่ประพฤติผิดนอกกรอบ
2. ก่อให้เกิดการทุ่มเทอุทิศตนให้แก่งานอย่างเต็มที่ ผู้ที่มีจรรยาบรรณสูง ย่อมจะปฏิบัติต่อผู้ร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาเป็นอย่างดี มีความเที่ยงธรรม เมตตากรุณา มีมนุษยธรรม ผู้ที่ประพฤติตนเยี่ยงนี้ ย่อมเป็นที่รักของคนรอบข้าง ทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความศรัทธาต่อตัวเขา

ต่อหน่วยงาน มีทัศนคติที่ดีต่องาน มีขวัญกำลังใจดี มีความสุขในการทำงาน อุทิศตนอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย

3. ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดี ได้รับคำชมเชยจากคนทั่วไป เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ดี ส่งผลให้ผู้ปกครองนิยมส่งลูกหลานเข้ามาเรียน ก่อให้เกิดการลดหย่อนทางกฎหมาย เมื่อผิดพลาดไปย่อมได้รับความเห็นอกเห็นใจ แม้มีคดีความกับบุคคลอื่นอาจได้รับการพิจารณาว่าไม่มีเจตนา ย่อมได้รับลดหย่อนผ่อนโทษ

4. ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ต่างให้เกียรติ เคารพยกย่อง นับถือซึ่งกันและกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีมิตรจิตมิตรใจ ไม่มีปัญหาบาดหมาง ช่วยควบคุมมาตรฐาน รับประกันคุณภาพ และปริมาณที่ถูกต้องในการประกอบอาชีพ ไม่มีการปลอมแปลง หรือลดมาตรฐานให้ต่ำลง ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้รับบริการ ช่วยควบคุมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพ ทำให้ผู้ให้บริการต้องระมัดระวังอย่างเต็มที่ ประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์แห่งจรรยาบรรณของวิชาชีพนั้นอย่างเคร่งครัด เพื่อหลีกเลี่ยงการดำเนินผิดที่กล่าวตักเตือนหรือลงโทษ ช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ลดปัญหาการคดโกงฉ้อฉล เอาเปรียบเห็นแก่ได้ มักง่าย ใจแคบ ไม่ยอมเสียสละ ช่วยทำหน้าที่พิทักษ์ตามกฎหมายสำหรับประกอบอาชีพให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

จรรยาบรรณวิชาชีพ (Codes of Ethics) เป็นจรรยาบรรณที่เกิดขึ้น เพื่อมุ่งให้คนในวิชาชีพมีประสิทธิภาพ ให้เป็นคนดีในการบริหารวิชาชีพ ให้คนในวิชาชีพมีเกียรติ ศักดิ์ศรี ที่มีกฎเกณฑ์มาตรฐานจรรยาบรรณ มีความสำคัญและจำเป็นต่อทุกอาชีพ ทุกสถาบัน และหน่วยงาน เพราะเป็นที่ยึดเหนี่ยวควบคุมการประพฤติ ปฏิบัติด้วยความดีงาม

กล่าวโดยสรุป การที่บุคคลมีจรรยาบรรณในวิชาชีพนั้น ต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ รักศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ รัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่ โดยเสมอหน้า ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพอย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้ร่วมงานมีคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสม ให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับ หรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ ไม่กระทำตนเป็นอุปสรรคต่อผู้รับบริการ สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปะ รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Aptus แปลว่า โน้มเอียง ซึ่งนักวิชาการแต่ละท่านได้ให้ความหมายของทัศนคติ ไว้อย่างแตกต่างกันตามทรรศนะของตน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2539, หน้า 393) ทัศนคติ (Attitude) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเป็นคำสมาสระหว่างคำว่า ทัศน ซึ่งแปลว่า ความเห็น กับคำว่า คติ ซึ่งแปลว่า แบบอย่าง หรือลักษณะ เมื่อรวมกันเข้าจึงแปลว่า ลักษณะของความเห็น ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกส่วนตัวที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

พงศ์ หรดาล (2540, หน้า 42) ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึกท่าที ความคิดเห็น และพฤติกรรมของคนงานที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร กลุ่มคน องค์กรหรือสภาพแวดล้อมอื่น ๆ โดยการแสดงออกในลักษณะของความรู้สึกหรือท่าที ในทางยอมรับหรือปฏิเสธ

สร้อยตระกูล (ตวยานนท์) อรรถมานะ (2545, หน้า 64) ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ ผลผสมผสานระหว่างความนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด คนใดคนหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งออกมาในทางประเมินค่า อันอาจเป็นไปในทางยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้ และความรู้สึกเหล่านี้ มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งขึ้น

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2545, หน้า 64) การเข้าใจในทัศนคติ จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมของบุคคลเป็นอย่างมาก คำว่าทัศนคติ (Attitude) บ้างก็ใช้คำว่า “เจตคติ” บ้างก็ใช้คำว่า “ท่าที” มีผู้ให้ความหมายทัศนคติไว้หลากหลาย ทัศนคติ คือ ผลผสมผสานของความรู้สึคนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คนใดคนหนึ่ง สถานการณ์หนึ่ง ซึ่งออกมาในรูปการประเมินค่าอัน อาจเป็นไปในทางยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้ และความรู้สึกเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งขึ้น

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545, หน้า 138) ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ สภาวะความพร้อมทางจิตที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มของพฤติกรรมบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของ สถานการณ์ต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง และสภาวะความพร้อมทางจิตนี้จะต้องอยู่นานพอสมควร

Newstrom and Devis (2002, p. 207) ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึกหรือความเชื่อ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ตัดสินว่าพนักงานรับรู้สภาวะแวดล้อมของพวกเขาคืออย่างไร และผูกพันกับการกระทำของพวกเขาคือ หรือมีแนวโน้มของการกระทำอย่างไร และสุดท้ายมีพฤติกรรมอย่างไร

Hornby (2001, p. 62) “Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English”

ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ วิถีทางที่คุณคิดหรือรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่ง และวิถีทางที่คุณประพฤติต่อใครหรือคนใดคนหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคุณคิด หรือรู้สึกอย่างไร

Gibson (2000, p. 102 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 10)) ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ ตัวตัดสินพฤติกรรม เป็นความรู้สึกเชิงบวกหรือเชิงลบ เป็นสภาพจิตใจในการพร้อมที่จะส่งผลกระทบต่อการตอบสนองของบุคคลนั้น ๆ ต่อบุคคลอื่น ๆ ต่อวัตถุ หรือต่อสถานการณ์ โดยที่ทัศนคตินี้สามารถเรียนรู้หรือจัดการได้โดยใช้ประสบการณ์

Schermerhorn (2000, p. 75 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 10) ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ การวางแนวความคิด ความรู้สึก ให้ตอบสนองในเชิงบวกหรือเชิงลบ ต่อคนหรือต่อสิ่งของ ในสภาวะแวดล้อมของบุคคลนั้น ๆ และทัศนคตินี้สามารถที่จะรู้หรือถูกตีความได้จากสิ่งที่คนพูดออกมา อย่างไม่เป็นทางการหรือจากการสำรวจที่เป็นทางการ หรือจากพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ทัศนคติ หมายถึงความรู้สึก ความคิด หรือความเชื่อ และแนวโน้มที่จะแสดงออก ซึ่งพฤติกรรมของบุคคล เป็นปฏิกิริยาโต้ตอบโดยการประมาณค่าว่าชอบหรือไม่ชอบ ที่จะส่งผลกระทบต่อการตอบสนองของบุคคลในเชิงบวก หรือเชิงลบต่อบุคคล สิ่งของ และสถานการณ์ ในสภาวะแวดล้อมของบุคคลนั้น ๆ โดยที่ทัศนคตินี้สามารถเรียนรู้หรือจัดการได้โดยใช้ประสบการณ์ และทัศนคตินี้ สามารถที่จะรู้หรือถูกตีความได้จากสิ่งที่คนพูดออกมาอย่างไม่เป็นทางการ หรือจากการสำรวจที่เป็นทางการ หรือจากพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น

ลักษณะของทัศนคติ

เนื่องจากว่านักจิตวิทยาได้ศึกษาในความหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงควรกล่าวถึงลักษณะรวม ๆ ของทัศนคติที่ทำให้เกิดความเข้าใจทัศนคติให้ดีขึ้น (ศักดิ์ไทย, 2545, หน้า 138) ซึ่งลักษณะของทัศนคติ สรุปได้ดังนี้

1. ทัศนคติเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้
2. ทัศนคติดีมีลักษณะที่คงทนถาวรอยู่นานพอสมควร
3. ทัศนคติดีมีลักษณะของการประเมินค่าอยู่ในตัว คือ บอกลักษณะดี-ไม่ดี ชอบ-ไม่ชอบ

เป็นต้น

4. ทัศนคติทำให้บุคคลที่เป็นเจ้าของพร้อมที่จะตอบสนองต่อที่หมายของทัศนคติ
5. ทัศนคติบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับสิ่งของ และบุคคลกับสถานการณ์ นั่นคือ ทัศนคดีย่อมมีที่หมายนั่นเอง

องค์ประกอบของทัศนคติ

จากการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบของทัศนคติ พบว่า มีผู้เสนอความคิดไว้ 3 แบบ คือ ทัศนคติแบบ 3 องค์ประกอบ ทัศนคติแบบ 2 องค์ประกอบ และ ทัศนคติแบบ 1 องค์ประกอบ (ธีระพร อูวรรณโณ, 2528, หน้า 162-163) ดังนี้

1. ทัศนคติมี 3 องค์ประกอบ แนวคิดนี้ จะระบุว่าทัศนคติมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1.1 องค์ประกอบด้านปัญญา (Cognitive Component) ประกอบด้วยความเชื่อ ความรู้ ความคิดและความคิดเห็น

1.2 องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกชอบ-ไม่ชอบ หรือทำทางที่ดี-ไม่ดี

1.3 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้มหรือความพร้อมที่บุคคลจะปฏิบัติ มีนักจิตวิทยาที่สนับสนุนการแบ่งทัศนคติออกเป็นองค์ประกอบ ได้แก่ Kretch, Crutchfield, and Pallachey (1962 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 11) และ Triandis (1971 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 11)

2. ทัศนคติ มี 2 องค์ประกอบ แนวคิดนี้ จะระบุว่าทัศนคติมี 2 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1 องค์ประกอบด้านปัญญา (Cognitive Component)

2.2 องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) มีนักจิตวิทยาที่สนับสนุนการแบ่งทัศนคติออกเป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่ Katz (1950 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 11) และ Rosenberg (1956, 1960, 1965 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 11)

3. ทัศนคติมีองค์ประกอบเดียว แนวคิดนี้จะระบุว่า ทัศนคติมีองค์ประกอบเดียว คือ อารมณ์ความรู้สึกในทางชอบหรือไม่ชอบที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด นักจิตวิทยาที่สนับสนุนแนวคิดนี้ ได้แก่ Bem (1970 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 11) Fishbein and Ajzen (1975 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 11) Insko (1976 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 11)

Sharon and Saul (1996, p. 370 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 11) กล่าวว่า ทัศนคติ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Component) หมายถึง ความเชื่อเชิงการประเมินเป้าหมาย โดยอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ จินตนาการ และการจำ

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกในทางบวกหรือลบ หรือทั้งบวกและลบต่อเป้าหมาย

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้มของพฤติกรรมหรือแนวโน้มของการแสดงออกต่อเป้าหมาย

Gibson (2000, p. 103 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 11) กล่าวว่า ทักษะคิดเป็นส่วนที่ยึดติดแน่นกับบุคลิกภาพของบุคคลเรา ซึ่งบุคคลเราจะมีทัศนคติที่เป็นโครงสร้างอยู่แล้ว ทางด้านความรู้สึก ความเชื่อ อันใดอันหนึ่ง โดยที่องค์ประกอบนี้จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกัน และกัน ซึ่งหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบหนึ่ง ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในอีกองค์ประกอบหนึ่ง ซึ่งทัศนคติ 3 องค์ประกอบ มีดังนี้

1. ความรู้สึก (Affective) องค์ประกอบด้านอารมณ์ หรือความรู้สึกของทัศนคติ คือ การได้รับการถ่ายทอด การเรียนรู้มาจากพ่อ แม่ ครู หรือกลุ่มของเพื่อน ๆ

2. ความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive) องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจของทัศนคติ จะประกอบด้วย การรับรู้ของบุคคล ความคิดเห็น และความเชื่อของบุคคล หมายถึง กระบวนการคิด ซึ่งเน้นไปที่การใช้เหตุผลและตรรกะ องค์ประกอบที่สำคัญของความรู้ ความเข้าใจ คือ ความเชื่อในการประเมินผลหรือความเชื่อที่ถูกประเมินผลไว้แล้วโดยตัวเองประเมิน ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะแสดงออกมาจากความประทับใจในการชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งบุคคลเหล่านั้น รู้สึกต่อสิ่งของหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

3. พฤติกรรม (Behavioral) องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจของทัศนคติจะหมายถึง แนวโน้มหรือความตั้งใจ (Intention) ของคนที่จะแสดงบางสิ่งบางอย่างหรือที่จะกระทำ (ประพฤติ) บางสิ่งบางอย่างต่อคนใดคนหนึ่ง สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางใดทางหนึ่ง เช่น เป็นมิตร ให้ความอบอุ่น ก้าวร้าว เป็นศัตรู เป็นต้น โดยที่ความตั้งใจนี้อาจจะถูกวัดหรือประเมินออกมาได้จากการพิจารณาองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมของทัศนคติ

Schermerhorn (2000, p. 76 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 12) กล่าวว่า ทักษะคิด ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้าน ความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Component) คือ ทักษะคิดที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และข้อมูลที่บุคคลคนหนึ่งมี ซึ่งความเชื่อจะแสดงให้เห็นถึงความคิดของคนหรือสิ่งของ และข้อสรุปที่บุคคลได้มีต่อบุคคลหรือสิ่งของนั้น ๆ เช่น งานของนั้นขาดความรับผิดชอบ เป็นต้น

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) คือ ความรู้สึกเฉพาะอย่าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลกระทบส่วนบุคคล ซึ่งได้จากสิ่งเร้าหรือสิ่งที่เกิดก่อน ทำให้เกิดทัศนคตินั้น ๆ เช่น ฉันไม่ชอบงานของฉัน เป็นต้น

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) คือ ความตั้งใจที่จะประพฤติในทางใดทางหนึ่ง โดยมีรากฐานมาจากความรู้สึกเฉพาะเจาะจงของบุคคล หรือทัศนคติของบุคคล เช่น ฉันกำลังไปทำงานของฉัน เป็นต้น

Katz (1960 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 13) ได้กล่าวถึง หน้าที่ของทัศนคติที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. หน้าที่ในการปรับตัว (Adjustment Function) ทัศนคติช่วยให้เราปรับตัวเข้าหาสิ่งที่ไม่ทำให้ได้รับความพึงพอใจหรือได้รางวัล ขณะเดียวกันก็หลีกเลี่ยงต่อสิ่งที่ไม่ปรารถนา ไม่พอใจ หรือให้โทษ นั่นคือ ยึดแนวทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองมากที่สุด และหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นโทษให้เกิดน้อยที่สุด ซึ่งช่วยในการปรับตัวของแต่ละบุคคลให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเกิดความพอใจ คือ เมื่อเราเคยมีประสบการณ์ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาก่อน และเราได้ประสบกับสิ่งนั้นอีก เราจะพัฒนาการตอบสนองของเราในทิศทางที่เราต้องการ

2. หน้าที่ในการป้องกันตน (Ego-defensive Function) ทัศนคติช่วยปกป้องภาพลักษณ์แห่งตน (Ego or Self Image) ต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ และแสดงออกมาเป็นกลไกที่ป้องกันตนเอง ใช้ในการปกป้องตัวเอง โดยการสร้างความนิยมนับถือตนเอง หลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ไม่พอใจ หรือสร้างทัศนคติขึ้นมาเพื่อรักษาหน้า

3. หน้าที่ในการแสดงออกของค่านิยม (Value Expressive Function) ในขณะที่ทัศนคติที่ปกป้องตนเองได้สร้างขึ้น เพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของตนเอง หรือเพื่อปิดบังทัศนคติที่แท้จริงไม่ปรากฏ แต่ทัศนคติที่ทำหน้าที่แสดงออกถึงค่านิยมจะพยายามแสดงลักษณะที่แท้จริงของตนเอง ทำหน้าที่ให้บุคคลแสดงค่านิยมของตนเอง เป็นการแสดงออกทางทัศนคติที่จะสร้างความพอใจให้กับบุคคลที่แสดงทัศนคตินั้นออกมา เพราะเป็นการแสดงค่านิยมพื้นฐานที่แต่ละบุคคลพอใจ

4. หน้าที่ในการแสดงออกถึงความรู้ (Knowledge Function) มนุษย์ต้องการเกี่ยวข้องกับวัตถุต่าง ๆ รอบข้าง ดังนั้น จึงต้องแสวงหาความมั่นคง ความหมาย ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้น ทัศนคติจะเป็นสิ่งที่ใช้ประเมิน และทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และเป็นมาตรฐานเพื่อเปรียบเทียบหรือเป็นขอบเขตแนวทางสำหรับอ้างอิง เพื่อหาทางเข้าใจ ให้สามารถเข้าใจโลก และสิ่งแวดล้อมได้ง่าย ๆ ขึ้น เพราะคนเราได้รับรู้แล้วครั้งหนึ่งก็จะเก็บประสบการณ์เหล่านั้น ๆ ไว้เป็นส่วน ๆ เมื่อเจอสิ่งใหม่จะนำประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมมาเป็นกรอบอ้างอิงว่า สิ่งใดควรรับรู้ สิ่งใดควรหลีกเลี่ยง ซึ่งทัศนคติช่วยให้คนเราเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวเรา โดยเราสามารถตีความหรือประเมินค่าสิ่งที่อยู่รอบตัวเราได้

ประเภทของทัศนคติ

การแสดงออกทางทัศนคติ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท (ดารณี พานทอง, 2542, หน้า 43) คือ

1. ทัศนคติในทางบวก (Positive Attitude) คือ ความรู้สึกต่อสิ่งแวดล้อมในทางที่ดีหรือยอมรับความพอใจ เช่น นักศึกษาที่มีทัศนคติที่ดีต่อการโฆษณา เพราะวิชาการโฆษณาเป็นการให้บุคคลได้มีอิสระทางความคิด
2. ทัศนคติในทางลบ (Negative Attitude) คือ การแสดงออก หรือความรู้สึกต่อสิ่งแวดล้อมในทางที่ไม่พอใจ ไม่ดี ไม่ยอมรับ ไม่เห็นด้วย เช่น นิดไม่ชอบคนเลี้ยงสัตว์ เพราะเห็นว่าทารุณสัตว์
3. การไม่แสดงออกทางทัศนคติหรือมีทัศนคติเฉย ๆ (Negative Attitude) คือ มีทัศนคติเป็นกลาง อาจจะเพราะว่าไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ หรือในเรื่องนั้น ๆ เราไม่มีแนวโน้มทัศนคติอยู่เดิมหรือไม่มีแนวโน้มทางความรู้ในเรื่องนั้น ๆ มาก่อน เช่น เรามีทัศนคติที่เป็นกลางต่อผู้ไม่ใครเวฟ เพราะเราไม่มีความรู้เกี่ยวกับโทษหรือคุณของผู้ไม่ใครเวฟมาก่อน

จะเห็นได้ว่าการแสดงออกของทัศนคตินั้น เกิดจากการก่อตัวของทัศนคติที่สะสมไว้เป็นความคิด และความรู้สึก จนสามารถแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา ตามทัศนคติต่อสิ่งนั้น

การก่อตัวของทัศนคติ (The Formation of Attitude)

การเกิดทัศนคติแต่ละประเภทนั้น จะก่อตัวขึ้นมาและเปลี่ยนแปลงไปได้ เนื่องจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน ซึ่งในความเป็นจริงปัจจัยต่าง ๆ ของการก่อตัวของทัศนคติ ไม่ได้มีการเรียงลำดับตามความสำคัญแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะแต่ละปัจจัย ปัจจัยใดมีความสำคัญมากกว่าขึ้นอยู่กับ การอ้างอิงเพื่อก่อตัวเป็นทัศนคตินั้น บุคคลดังกล่าวได้เกี่ยวข้องกับสิ่งของ หรือแนวความคิดที่มีลักษณะแตกต่างกันไปอย่างไร ซึ่ง Newsom and Carrell (2001 อ้างถึงใน รัตนา สว่างวัฒนานนท์, 2554, หน้า 14) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดทัศนคติ และอธิบายว่าการเกิดทัศนคติประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. พื้นฐานของแต่ละบุคคลหรือเบื้องหลังทางประวัติศาสตร์ (Historical Setting) หมายถึง ลักษณะทางด้านชีวประวัติของแต่ละคน ได้แก่ สถานที่เกิด สถานที่เจริญเติบโต สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่ผ่านมา จะเป็นตัวหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลและเป็นปัจจัยนำไปสู่การเกิดทัศนคติของคนนั้น ๆ
2. สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) ได้แก่ การปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อกันและกัน เช่น การเปิดรับข่าวสาร กลุ่ม และบรรทัดฐานของกลุ่ม สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคลและประสบการณ์

3. กระบวนการสร้างบุคลิกภาพ (Personality Process) และสิ่งที่เกิดขึ้นมาก่อน (Predispositions) เป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานในการสร้างทัศนคติของแต่ละบุคคล

โดยสรุป ทัศนคติดีมีองค์ประกอบที่ครอบคลุมถึงด้านความคิด ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม ซึ่งองค์ประกอบทั้งสามนี้ มีความสัมพันธ์กันเพราะความรู้สึกและแนวโน้มของพฤติกรรมที่จะแสดงออกมาให้เห็น ย่อมเกิดจากความคิด และความคิดย่อมส่งผลถึงความรู้สึก และความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมด้วย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทนายความ

ความเป็นมาของทนายความ

ทนายความเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อประชาชนในทางอรรถคดี เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมายโดยตรง จึงสามารถช่วยเหลือประชาชนที่มีคดีความให้ได้ ได้รับความเป็นธรรมและความถูกต้องตามกฎหมาย ตลอดจนแนะนำแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทางกฎหมาย ให้คลี่คลายลง วิชาชีพทนายความมีบทบาทต่อสังคมมาเป็นเวลาช้านาน และมีวิวัฒนาการตลอดมา จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีในแต่ละยุคแต่ละสมัย

ความเป็นมาของทนายความไทย

สมิคร เชาวภานันท์ (2540, หน้า 3-10) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของทนายความในประเทศไทยว่า มีความเป็นมาและวิวัฒนาการแตกต่างไปมากจากทนายความซีกโลกตะวันตก กล่าวคือ ทนายความในประเทศไทย เริ่มมาจากผู้ที่ไม่มีความรู้กฎหมายเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของตัวความ ส่วนทางตะวันตก ทนายความเริ่มมาจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางกฎหมายเป็นอย่างดี ดังนั้น แนวความคิดและทัศนคติเกี่ยวกับทนายความ และวิชาชีพทนายความของไทย จึงมีพื้นฐานแตกต่างไปจากแนวความคิดของทางตะวันตก การศึกษาประวัติความเป็นมาของทนายความไทย จึงนับมาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงบทบาท เกียรติยศ และศักดิ์ศรีของทนายความไทยที่ผ่านมา เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงวิชาชีพทนายความของไทยให้คงเป็นวิชาชีพที่ทรงเกียรติ เช่นเดียวกับของต่างประเทศ และเป็นวิชาชีพที่ช่วยผดุงความยุติธรรมให้แก่สังคมอย่างแท้จริง

ทนายความไทย เริ่มมีขึ้นตั้งแต่สมัยอดีตกาล และวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยมีลักษณะและบทบาทเกี่ยวกับคดีความในรูปแบบต่าง ๆ กันตามแต่ละยุคสมัย ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ยุค คือ ยุคก่อนกรุงศรีอยุธยา ยุคกรุงศรีอยุธยา ยุคธนบุรี และยุครัตนโกสินทร์

ยุคกรุงรัตนโกสินทร์

ในยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ มีทนายความต่อเนื่องมาจากกรุงศรีอยุธยา และ ยุคกรุงธนบุรี และได้มีการพัฒนาเกิดเป็นวิชาชีพทนายความขึ้นจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น วิวัฒนาการของทนายความในยุคกรุงรัตนโกสินทร์นี้ จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 สมัย คือ ก่อนมีพระราชบัญญัติทนายความ และมีพระราชบัญญัติทนายความ

ก่อนมีพระราชบัญญัติทนายความ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) มีการดำเนินคดีเหมือนเช่นในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี คือ มุ่งประสงค์ให้ตัวความพิสูจน์ความจริงด้วยตนเองเป็นสำคัญ จะให้มีทนายความดำเนินคดีแทนตัวความได้เฉพาะผู้ที่ป็นญาติพี่น้อง ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตัวความเท่านั้น และดำเนินคดีแทนในลักษณะถ่ายทอดข้อเท็จจริง ตัวความมิได้ทำหน้าที่ที่ชักจูงหรือชักจูงพยานแต่อย่างใด ดังปรากฏหลักฐานในกฎหมายตราสามดวง ลักษณะรับฟ้องบทที่ 1 ซึ่งมีข้อความว่า “ผู้ใดมิใช่คดีตน มิใช่คดีบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย หรือ ป้า น้า อา บุตร ภริยา พี่น้องตน บังอาจเก็บเอาเนื้อความผู้อื่นมาฟ้องร้อง ผู้นั้นบังอาจให้ยากแก่ความเมือง ท่านเป็นละเมิดให้ไหมโดยยศศักดิ์ อย่าให้รับฟ้องไว้พิจารณา” และบทบัญญัติในกฎหมายตราสามดวงบทนี้ ยังแสดงให้เห็นว่า ผู้ใดที่มีญาติของตัวความ นำเอาคดีความของผู้อื่นมาฟ้องร้องแทน มิให้รับมาพิจารณา อีกทั้งผู้ที่เอาความของผู้อื่นมาฟ้องแทนนั้น จะมีความผิด และได้รับโทษด้วยตลอดจนจะถูกตราหน้าว่าเป็นพวกจื้อหมอความเป็นที่รังเกียจในบ้านเมือง (ทวี กลียพงค์, 2528 หน้า 7) ในสมัยนี้ทนายความจึงมีหน้าที่เพียงอำนวยความสะดวกให้แก่ตัวความเท่านั้นและคงมีลักษณะเช่นนี้เรื่อยมาจนสิ้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) การเป็นทนายความยังคงเหมือนเดิม ทำหน้าที่แถลงข้อเท็จจริงแทนตัวความ มิได้ทำหน้าที่ชักจูงหรือชักจูงพยานแต่อย่างใด แต่ในสมัยนี้เกิดมีคดีความขึ้นมากมาย ประกอบกับไม่มีการควบคุมการเป็นทนายความ จึงทำให้มีบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งเป็นทนายหน้าหอยของข้าราชการผู้ใหญ่ เริ่มเข้ามารับจ้างเป็นทนายความให้แก่ตัวความกันแพร่หลาย โดยมีได้ถือป็นความผิดเป็นโทษแต่อย่างใด

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช (รัชกาลที่ 5) ได้ทรงตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นในปี ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) และมีการประกาศให้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลในสนามสถิตยยุติธรรม ร.ศ. 111 ขึ้น โดยความในข้อ 7 มีว่า “ราษฎรทั้งหลายผู้มีบรรดาศักดิ์จะปรึกษาหารือผู้รู้กฎหมายให้เรียบเรียงแต่งฟ้องแล้วนำมายื่นต่อศาล โดยลงชื่อผู้แต่ง ผู้เขียนไว้ด้วย” เท่ากับว่าในปี ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) มีการอนุญาตให้มีทนายความที่ไม่ได้เป็นผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตัว

ความและทนายความต้องเป็นผู้ที่รู้กฎหมาย สามารถเรียบเรียงเขียนคำฟ้องมายื่นศาลแทนตัวความได้ จึงนับว่าพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลในสนามสถิตยุดิธรรม ร.ศ.111 นี้เป็นกฎหมายฉบับแรกที่อนุญาตให้มีทนายความ ซึ่งเป็นผู้ที่รู้กฎหมายและเขียนแต่งฟ้องแทนตัวความได้ นับว่ายุคนี้เป็นยุคที่เริ่มมีการประกอบวิชาชีพทนายความเกิดขึ้น และเป็นยุคเริ่มต้นของบทบาททนายความ ที่เดิมเป็นแต่เพียงรู้ข้อเท็จจริง และแถลงแก้ต่างแทนตัวความ เปลี่ยนมาเป็นบทบาทผู้รู้ข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายเพื่อทำหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์อันชอบด้วยกฎหมายของตัวความ สามารถทำหน้าที่ซักถามและซักค้านพยานได้เต็มที่ เป็นการพัฒนามาบทบาทของทนายความให้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน (สมักร เชาวภานันท์, 2540, หน้า 5)

นับตั้งแต่มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลในสนามสถิตยุดิธรรม ร.ศ. 111 ขึ้นใช้บังคับ ทำให้มีการประกอบวิชาชีพทนายความกันอย่างแพร่หลาย และขยายวงกว้างมากขึ้นทุกที ทำให้มีจำนวนทนายความมากขึ้น ในปี ร.ศ. 111 รัชกาลที่ 5 ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ จัดตั้งศาลสมัยใหม่ควบคู่กันไปกับการจัดตั้งศาลนั้นด้วย ในระยะนั้นยังไม่มี การควบคุมคุณสมบัติ จรรยาบรรณ และมรรยาทของทนายความแต่อย่างใด ทำให้ทนายความบางคนประพฤติตน ออกนอกกลุ่มนอกทาง ทำให้ชื่อเสียงของทนายความเป็นไปในทางที่ไม่ดี ดังนั้นในปี ร.ศ. 127 จึงได้มีการออกกฎหมายควบคุมทนายความขึ้นเป็นครั้งแรก โดยกำหนดอยู่ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา ความแพ่ง ร.ศ. 127 มาตรา 127 ว่า “ให้ศาลมีอำนาจห้ามทนายความผู้ประพฤติตนไม่สมควร มิให้ ว่าความในศาลใดศาลหนึ่งหรือทุกศาลได้ และให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมตั้งกฎข้อบังคับเรื่อง ทนายความได้” การควบคุมความประพฤติของทนายความจึงเริ่มต้นมีขึ้นมาตั้งแต่นั้นมา โดยให้อยู่ในอำนาจของศาลเป็นผู้ควบคุม และต่อมาในปี พ.ศ. 2456 เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมได้ออกกฎ ห้ามข้าราชการผู้ที่ทำหน้าที่รักษาพระธรรมนูญเข้าว่าความในคดีอาญา (สมักร เชาวภานันท์, 2540, หน้า 6)

ดังนั้น ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติทนายความ ได้มีการเปลี่ยน บทบาทของทนายความจากผู้รู้เพียงข้อเท็จจริงมาเป็นผู้รู้กฎหมายด้วย และเป็นบุคคลอื่นที่มีใช้ผู้มี ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตัวความก็ได้ มีอำนาจหน้าที่ในการเขียนฟ้องแทนตัวความ และซักถาม ซักค้านพยานได้ ตลอดจนมีการประกอบวิชาชีพทนายความ และมีการควบคุมความประพฤติของ ทนายความ ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง ทำให้วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่ อำนาจความยุติธรรมให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง และเป็นวิชาชีพที่ทรงเกียรติ ทดเทียมกับ ทนายความในต่างประเทศทางซีกโลกตะวันตก

ยุคปัจจุบัน

ในปัจจุบันได้มีการออกกฎหมายควบคุมคุณสมบัติ และความประพฤติของทนายความขึ้นโดยตรง ซึ่งเริ่มมีการออกกฎหมายควบคุมเกี่ยวกับคุณสมบัติของทนายความขึ้นในปี พ.ศ. 2457 ในสมัยรัชกาลที่ 6 และทรงก่อตั้งเนติบัณฑิตสภาขึ้น เพื่อให้มีการเรียนรู้กฎหมายและใช้กฎหมายได้ถูกต้อง และทรงตรากฎหมายเกี่ยวกับทนายความขึ้นโดยตรงมีชื่อว่า “พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457” เพื่อใช้ในการควบคุมคุณสมบัติและมารยาทของทนายความให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457 เป็นพระราชบัญญัติทนายความฉบับแรกที่ใช้บังคับ และมีการกำหนดคุณสมบัติของทนายความ โดยแบ่งทนายความออกเป็น 2 ประเภท คือ ทนายความชั้นที่หนึ่ง ซึ่งได้แก่ ผู้ที่สอบไล่วิชากฎหมายได้รับประกาศนียบัตรเป็นเนติบัณฑิต และทนายความชั้นที่สอง ซึ่งได้แก่ ทนายความซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์กรุงเทพ ให้สอบสวนคุณสมบัติ ความรู้ความชำนาญแล้ว และเห็นว่าสมควรจะทำหน้าที่ทนายความได้ นอกจากนี้ยังกำหนดให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ มีอำนาจออกใบอนุญาตทนายความให้แก่ทนายความ และใบอนุญาตนั้น มีอายุว่าความได้เพียง 1 ปี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ได้มีการตราพระราชบัญญัติทนายความ ฉบับที่ 2 ขึ้น คือ “พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477” มีการกำหนดเพิ่มเติมคุณสมบัติของผู้ที่เป็นทนายความ ให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางนิติศาสตร์จากมหาวิทยาลัย เป็นผู้ที่มีสิทธิเป็นทนายความชั้นที่หนึ่งได้ และกำหนดวันหมดอายุใบอนุญาตทนายความในวันที่ 31 มีนาคม ของทุกปี ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าความ และจะต้องต่ออายุใบอนุญาตทุกปี จึงจะไม่ขาดจากทะเบียน ต่อมามีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 โดยได้มีการเพิ่มเติมเรื่องวันสิ้นอายุใบอนุญาตว่าความจากเดิมวันที่ 31 มีนาคม ให้เป็นวันสิ้นอายุใบอนุญาตว่าความในวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าความ (สมักร เชาวภานันท์, 2540, หน้า 7-8) พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้แก้ไขใช้มาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8)

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9) ได้มีการรวมกลุ่มของทนายความขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ และให้มีองค์กรที่เป็นอิสระ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของทนายความทั่วประเทศ ในการคุ้มครองผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนและสังคม ตลอดจนดูแลสวัสดิการให้แก่ทนายความด้วยกัน เพื่อให้วิชาชีพทนายความเป็นเอกภาพ ต่อมาได้มีการก่อตั้งสภาทนายความแห่งประเทศไทยขึ้น และมีการตราพระราชบัญญัติทนายความฉบับใหม่ขึ้นใช้ คือ “พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508”

โดยมีการโอนอำนาจในการออกใบอนุญาตว่าความ และการควบคุมมรรยาทนายความจากอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ไปให้เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้มีอำนาจโดยเด็ดขาดแทน เนติบัณฑิตยสภาจึงเป็นทั้งผู้ออกใบอนุญาต และเป็นผู้ควบคุมทะเบียน และมรรยาทนายความเพียงผู้เดียว การควบคุมทนายความของเนติบัณฑิตยสภานั้น ได้นำวิธีการดำเนินการแบบเนติบัณฑิตยสภา อังกฤษมาใช้ เนติบัณฑิตยสภาได้กำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยต้องผ่านการสอบเป็นเนติบัณฑิตยสภาที่สำนักงานอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาเสียก่อน จึงจะขอจดทะเบียนเป็นทนายความชั้นหนึ่งได้

คุณสมบัติของทนายความที่จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต (สำนักงานสภานายความ, 2528, หน้า 15)

1. มีสัญชาติไทย
2. อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ ในวันที่ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต
3. สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษา ซึ่งสภานายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาหรืออนุปริญญา หรือประกาศนียบัตร ควรเป็นทนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา
4. ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้ได้กระทำการใด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต
5. ไม่อยู่ระหว่างต้องโทษจำคุก
6. ไม่เคยต้องโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
7. ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย
8. ไม่เป็นโรคติดต่อ ซึ่งเป็นที่รังเกียจของสังคม
9. ไม่เป็นผู้มีการฟิการหรือจิตบกพร่อง อันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ
10. ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ เว้นแต่ข้าราชการการเมือง
11. ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียน และรับใบอนุญาตตามมาตรา 71

จริยธรรมหรือจรรยาบรรณของทนายความ

จริยธรรมแนวความคิดและการปฏิบัติตนในกรอบของความประพฤติ อันถูกต้องดีงาม เพื่อให้การดำรงตนหรือการประกอบอาชีพให้เป็นไปเพื่อประโยชน์อันชอบธรรม ทั้งของตนเอง

และเพื่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้น ไม่ว่าการดำรงตนในฐานะใดหรือประกอบอาชีพใด ทุกคนต้องมี จริยธรรมหรือจรรยาบรรณในการดำรงตนตามรัฐธรรมนูญตำแหน่งหน้าที่และการปฏิบัติกิจการงาน ตามอาชีพของตนเพื่อให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย หลักจริยธรรมจึงเป็นคุณธรรมพื้นฐานของชีวิต และการประกอบกิจการงานของทุกคนให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความถูกต้องชอบธรรมตาม รัฐธรรมนูญและการประกอบอาชีพ

ส่วนจริยธรรมของทนายความ ซึ่งถือว่าเป็นจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพกฎหมาย เป็นการประกอบกิจการงาน เพื่อความบริสุทธิ์ยุติธรรมตามกฎหมาย ทนายความจะต้องมีข้อควรปฏิบัติ เพื่อให้การประกอบอาชีพของตนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวิชาชีพ คือ ความถูกต้อง เป็นธรรม บริสุทธิ์ ยุติธรรม ทนายความเป็นเครื่องมือของความยุติธรรม (Instrument of Justice) ซึ่งจะต้อง ปฏิบัติตามกรอบความประพฤติที่ถูกต้องชอบธรรม ตามวัตถุประสงค์ของการประกอบวิชาชีพ ทนายความ ฉะนั้น ทนายความแม้จะเป็นผู้รอบรู้ เฉลียวฉลาดในด้นกฎหมาย อย่างไรก็ตาม หาก ปราศจากจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพทนายความเสียแล้ว การจะนำความรู้กฎหมายไปใช้ตาม วัตถุประสงค์ของวิชาชีพย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ หรืออาจนำไปใช้ในทางที่ผิดต่อวิชาชีพ ซึ่งเป็นอันตราย ต่อตนเองและสังคมได้

ความเป็นมาของจริยธรรมทนายความ

คำว่า “จริยธรรม” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2538) ได้นิยามความหมายไว้ ดังนี้

“จริย” หมายถึง ความประพฤติกิริยาที่ควรประพฤติ

“ธรรม” หมายถึง คุณความดี ความจริง ความถูกต้อง

ดังนั้น “จริยธรรม” จึงหมายถึง ความประพฤติที่ถูกต้องชอบธรรม

หากเปรียบเทียบ คำว่า “จริยธรรม” กับ “ศีลธรรม” จะเห็นว่าคำทั้งสองคำนี้จะมี

ความคล้ายคลึงกันหรือมีความหมายเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด จนไม่อาจแยกออกจากกันได้ เราอาจ จะกล่าวว่าคำทั้งสองนี้ อาจมีความหมายอย่างเดียวกันก็ได้ และจะเห็นว่าพฤติกรรมบางอย่างใน วิชาชีพบางสาขาจำเป็นต้องมีการกำหนดจริยธรรมไว้เป็นการเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาชีพที่มี ความสำคัญต่อความสงบสุข และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ซึ่งทนายความก็ถือได้ว่าเป็น วิชาชีพอย่างหนึ่งที่มีส่วนจรรโลงให้สังคมมีความสงบสุข และก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม จึงควรต้องเป็นผู้ที่ยึดหลักจริยธรรมอย่างเคร่งครัด เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข

ขนบธรรมเนียมและจรรยาบรรณของหมุ่คณะที่เป็นทนายความ ก็คือ จริยธรรมของ ทนายความและมรรยาทของทนายความ จริยธรรมนั้น ตามตัวศัพท์ หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติ

หลักจริยธรรมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ควรปฏิบัติ แต่ในบางกรณีก็จะเป็นข้อห้าม เช่นเดียวกับ มรรยาททนายความ จริยธรรมที่ทนายความควรต้องพึงปฏิบัติ ประกอบด้วย

1. หน้าที่ต่อลูกความ

ลูกความ คือ ประชาชนที่มีคดีความ เป็นผู้ได้รับความเดือดร้อน และมีความทุกข์ ลูกความ เป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย จึงต้องมอบหมายให้ทนายความเป็นผู้ช่วยเหลือในการดำเนินคดี ซึ่งทนายความจะต้องทำหน้าที่แทนลูกความในเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาในศาล การนำเสนอ ข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐาน เพื่อประกอบการพิจารณาของศาล ทนายความถือเป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญในการดำเนินคดีเป็นอย่างดี ซึ่งผลของการดำเนินคดี อาจทำให้ลูกความต้องสูญเสียชีวิต หรืออิสรภาพ หรือทรัพย์สินทั้งหมดที่ลูกความมียู่ ลูกความจึงถือว่าเป็น บุคคลที่จะได้รับผล โดยตรงจากการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ ทนายความจึงจำเป็นต้องเอาใจใส่ในคดีของลูกความ อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง อีกทั้งต้องปฏิบัติต่อลูกความอย่างสุภาพ และซื่อสัตย์สุจริต

2. หน้าที่ต่อกระบวนการยุติธรรม

ทนายความมีหน้าที่ที่จะต้องผดุงความยุติธรรมของบ้านเมือง และถือว่าทนายความ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม การอำนวยความสะดวกของบ้านเมืองจะดำเนินไปโดย เรียบร้อยไม่ได้ ถ้าหากปราศจากการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องของทนายความ ฉะนั้น โดยหน้าที่ ของทนายความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมตามระบบกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศ อังกฤษ ถือว่าทนายความเป็นเจ้าของหน้าหน้าที่ของศาล ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ถือว่าทนายความเป็นเจ้าของมือของกระบวนการยุติธรรม ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่เนื่องจากในระยะต้นของการปรับปรุงระบบศาลยุติธรรม ข้าราชการส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา จากประเทศอังกฤษ จึงมีการเอาระบบกฎหมายจารีตประเพณีตามแบบประเทศอังกฤษมาใช้ร่วมด้วย การพิจารณาคดีของศาลจึงจำเป็นต้องมีทนายความที่มีความรู้ในกฎหมาย และมีความชำนาญใน การนำเสนอพยานหลักฐานเป็นผู้นำเสนอข้อเท็จจริง เพื่อประกอบการพิจารณาของศาลให้ได้ ความยุติธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย คดีใดที่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่มีทนายความและคู่ความฝ่ายนั้น ไม่มีความรู้ความสามารถทางกฎหมาย และไม่มีความชำนาญในวิธีการนำเสนอพยานหลักฐาน ย่อมทำให้การพิจารณาคดีของศาล อาจเกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย ทนายความที่เข้ามาทำหน้าที่แทน คู่ความในคดี แม้จะเข้ามาทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของคู่ความฝ่ายของตนในคดีความก็ตาม ทนายความยังต้องทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวก ให้แก่ประชาชนผู้มีอรรถคดีได้ด้วย

3. หน้าที่ต่อผู้ร่วมวิชาชีพ

3.1 ปฏิบัติต่อผู้ร่วมวิชาชีพอย่างเป็นธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับทนายความผู้ร่วมวิชาชีพเดียวกัน การรักษาผลประโยชน์ของลูกค้าความไม่ใช่การเอาเปรียบผู้ร่วมวิชาชีพอื่น การปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ผลสำเร็จเป็นที่พอใจแก่ลูกค้าความ ไม่ใช่การใช้เล่ห์เหลี่ยมพลิกแพลงคดี ทนายความจะต้องเป็นสุภาพชน ปฏิบัติหน้าที่เพื่อความซื่อตรงต่อกฎหมายและความยุติธรรมเท่านั้น

3.2 ไม่แย่งความ การประกอบวิชาชีพทนายความไม่ใช่การค้า จุดประสงค์ของการประกอบวิชาชีพ ไม่ใช่การหาเงิน หากแต่เป็นการทำงานเพื่อให้เกิดความถูกต้องในวิชาชีพ กฎหมาย ดังนั้น การประกอบวิชาชีพจึงไม่มีการแข่งขันหาลูกค้า ไม่มีคู่แข่งทางการค้าที่จะต้องแย่งชิง เอารัดเอาเปรียบกัน งานวิชาชีพทนายความ ต้องทำด้วยความเคารพในวิชาชีพ ต้องยกมาตรฐานความคิด และพฤติกรรมให้สูงกว่าวิชาชีพอื่น

3.3 ไม่โฆษณาหาลูกค้า การประกอบวิชาชีพทนายความไม่ถือว่าเป็นการค้า ดังนั้น ทนายความจะใช้วิธีใด ๆ เพื่อหาลูกค้าในลักษณะเป็นการค้าไม่ได้ แม้การที่ทนายความจะไปพบลูกค้านอกสำนักงานยังทำไม่ได้ ในจริยธรรมของการประกอบวิชาชีพทนายความนั้น ทนายความจะไปหาลูกค้านอกสำนักงานไม่ได้ ลูกค้าต้องมาพบทนายความที่สำนักงานของทนายความ เพื่อแสดงว่าลูกค้ามีความประสงค์จะมอบหมายปัญหาของตนให้ทนายความช่วยเหลือ และยังแสดงถึงการให้ความเคารพในงานวิชาชีพทนายความและตัวความ และให้เกียรติทนายความเป็นส่วนตัวอีกด้วย การที่ลูกค้าให้ความเคารพนับถือวิชาชีพทนายความ และตัวทนายความเป็นส่วนตัวนั้น ย่อมเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ทนายความปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบรู้และประสบผลสำเร็จ การโฆษณาหาลูกค้านั้น จะทำให้ทนายความได้ลูกค้าที่ไม่มีความเข้าใจในการทำงานของทนายความ เพราะเชื่อในคำโฆษณาว่าทนายความสามารถบันดาลสิ่งที่ตนต้องการได้ ไม่ได้เชื่อถือการทำงานของทนายความเป็นส่วนตัว ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน เพราะจุดประสงค์ของลูกค้าในการว่าจ้างทนายความในกรณีนี้ เป็นไปตามคำโฆษณาซึ่งมักจะไม่เป็นความจริง

3.4 ไม่หาคดีมาทำโดยมีค่าตอบแทนให้ผู้หาคดีมาให้ จริยธรรมในข้อนี้เป็นความต่อเนื่องในวิธีการหาลูกค้าโดยไม่ถูกต้องตามหลักจริยธรรมทนายความ การประกอบวิชาชีพทนายความไม่ใช่การค้า ทนายความจะมีวิธีการหาลูกค้าเช่นการประกอบวิธีการค้าไม่ได้ ทนายความจะขอให้ผู้อื่นหาคดีมาให้โดยให้ค่าตอบแทนเป็นค่านายหน้าหาความมาให้นั้นไม่ได้ จะต้องให้ลูกค้าหรือผู้แนะนำคดีมานั้น ให้ความเชื่อถือไว้วางใจทนายความด้วยความจริงใจ ประสงค์มอบคดีให้ทำด้วยความนับถือ

3.5 รักษาจิตสำนึก การประกอบวิชาชีพทนายความเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับความบริสุทธิ์ยุติธรรม การจะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ได้นั้น ทนายความจะต้องมีจิตใจที่ซื่อตรง และมีจิตสำนึก เพราะวิชาชีพทนายความจะต้องอยู่กับความถูกต้องแท้จริง จะมีความเท็จเข้ามาเกี่ยวข้องไม่ได้ คำพูดของทนายความต้องเป็นคำพูดที่ถูกต้อง และใช้อ้างอิงได้เสมอ

4. หน้าที่ต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี

4.1 เป็นมิตรกับคู่ความฝ่ายตรงข้าม ประชาชนที่มีอรรถคดีเป็นฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามกับลูกความของทนายความ ซึ่งเป็นผู้ได้รับความเดือดร้อน และต้องได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายด้วยเช่นกัน ทนายความถือเป็นบุคคลภายนอกที่มีหน้าที่เพียงค้นหาความจริง ดังนั้น ทนายความจึงต้องมีความเป็นมิตรกับคู่กรณีฝ่ายตรงข้ามกับลูกความของตน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการรักษาประโยชน์ของลูกความ เพื่อความยุติธรรมตามกฎหมาย

4.2 ต้องสุภาพต่อพยาน การปฏิบัติหน้าที่ในศาล ทนายความต้องปฏิบัติต่อพยานด้วยความสุภาพ และไม่ควรปฏิบัติต่อพยานเยี่ยงศัตรู

4.3 มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ทนายความเป็นผู้ประกอบวิชาชีพอันเกี่ยวข้องด้วยความเดือดร้อนยุ่งยากมากไปด้วยปัญหาของประชาชน ดังนั้น ทนายความต้องมีศิลปะในการติดต่อประสานงานกับบุคคลอื่น เพื่อให้ภาระหน้าที่ของตนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่ช่วยให้ทนายความได้รับความช่วยเหลือในอุปสรรคข้อขัดขวางต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

5. หน้าที่ต่อประชาชนทั่วไป

5.1 เป็นผู้นำพาชนในการทำให้อุทธรณ์ตามกฎหมายเกิดความยุติธรรม ทนายความเป็นประชาชนผู้รู้กฎหมาย และประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย จึงถือได้ว่าเป็นผู้ใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพทางกฎหมาย ดังนั้น ทนายความจะต้องมีบทบาทในการเป็นผู้นำพาชนให้เคารพกฎหมาย ทำกฎหมายให้เกิดความยุติธรรม และมีผลบังคับให้จริงตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

5.2 ส่งเสริมความยุติธรรมตามวิถีทางของกฎหมาย ทนายความต้องมีความซื่อตรงต่อกฎหมาย ต้องส่งเสริมให้กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

5.3 รักษาสถาบันกฎหมายให้บริสุทธิ์ สถาบันกฎหมายมีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรม ทนายความจะต้องมีส่วนร่วมในการดูแลรับผิดชอบให้สถาบันกฎหมายเป็นที่พึ่งของประชาชน และผู้ที่อยู่ในสถาบันกฎหมาย รวมถึงต้องมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างให้สถาบันกฎหมายมีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ เป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างแท้จริง

5.4 ใช้กฎหมายให้เป็นไปโดยยุติธรรม วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่ใช้กฎหมายเป็นหลักการทำงาน ทนายความเป็นผู้ใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ของประชาชน ฉะนั้น การเป็นผู้ใช้กฎหมายที่ดีย่อมก่อให้เกิดความสงบสุขให้แก่สังคมได้

การให้บริการของผู้ประกอบอาชีพทนายความ

ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการรักษากฎหมายให้คงไว้ซึ่งความยุติธรรม และทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกฎหมาย ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน ในภาคเอกชนนั้น ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความสามารถช่วยเหลือประชาชนทางด้านกฎหมายได้ใกล้ชิดที่สุด ตั้งแต่เบื้องต้นที่ยังไม่เป็นคดีความ และเป็นคดีความ ให้ประชาชนสามารถคลี่คลายปัญหากฎหมายได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม ส่วนในภาครัฐ ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปด้วยความถูกต้องและเป็นธรรม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าวิชาชีพทนายความจึงเป็นวิชาชีพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมโดยตรง ดังนั้น การให้บริการที่ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความพึงปฏิบัติต่อประชาชนและสังคมจึงประกอบด้วย

1. การให้บริการด้านให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมาย
2. ให้บริการว่าความให้กับผู้ที่มีปัญหาด้านคดีความ ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา
3. ให้บริการที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น ร่างนิติกรรมสัญญา ทำพินัยกรรม

การจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม การจดทะเบียนจัดตั้งนิติบุคคล การจดทะเบียนโรงงานอุตสาหกรรม และให้บริการในการชำระภาษีอากร

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 (สำนักงานสภาพทนายความ, 2528) อันเป็นกฎหมายที่ก่อตั้งสภาพทนายความได้กำหนดให้มีคณะกรรมการมรรยาททนายความขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ และกรรมการมรรยาททนายความอื่น อีกไม่น้อยกว่า 7 คน โดยให้ คณะกรรมการสภาพทนายความแต่งตั้งจากผู้ที่เคยเป็นทนายความมาแล้ว รวมกันไม่น้อยกว่าสิบปี และเป็นบุคคลที่ไม่เคยถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรรยาททนายความ หรือถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความ กฎหมายดังกล่าว ได้มอบหมายให้ประธานกรรมการมรรยาททนายความ มีอำนาจหน้าที่ควบคุมการพิจารณาคดีมรรยาททนายความให้เป็นไปโดยรวดเร็ว และเที่ยงธรรม

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่างานของทนายความเป็นสาขาหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม เพราะทนายความมีส่วนอย่างสำคัญในการผดุงความยุติธรรมในสังคมมาตั้งแต่บรรพกาล ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตุลาการ ดังนั้น ทนายความจึงต้องปราศจากอคติ 4 ประการ เพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับเกียรติยศ ชื่อเสียง เสรีภาพ ทรัพย์สิน ร่างกาย และชีวิตของประชาชน ฉะนั้น ผู้ประกอบอาชีพทนายความต้องมีจิตใจเสียสละ มีอุดมการณ์ที่ถูกต้อง ตลอดจนซื่อสัตย์ต่อหน้าที่

หน้าที่ของทนายความนอกจากการว่าความในศาล ยังเป็นการให้คำปรึกษาอรรถคดีที่ปรึกษากฎหมาย การจดทะเบียนการจัดการทางธุรกิจภาษี การทำนิติกรรมและสัญญา และให้บริการสังคม เช่น ช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย หรือการรับเป็นทนายจำเลยในคดีอาญาที่ศาลขอแรงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งในคดีอาญาทุกประเภทที่มีโทษจำคุกไม่ว่ามากน้อยเพียงใด ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ หากไม่มี และจำเลยต้องการทนายความ ศาลต้องแต่งตั้งให้ และรวมถึงกรณีศาลขอแรงให้เป็นทนายปรึกษาในศาลเยาวชนและครอบครัว จึงเห็นได้ว่าวิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคมสูง ทนายความจึงต้องมีคุณสมบัติทั้งด้านความรู้ และคุณธรรม จึงต้องมีข้อบังคับ ระเบียบ และการสอดส่องดูแล ให้ทนายความประพฤติตนอยู่ในขอบเขตและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และความไว้วางใจจากประชาชน มิฉะนั้นจะทำความเดือดร้อนและเสียหายแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 จึงกำหนดให้สภาทนายความต้องตราข้อบังคับการกำหนดมรรยาททนายความไว้ โดยให้ประกอบด้วยข้อกำหนดตามที่บัญญัติไว้ และกำหนดโทษไว้ในมาตรา 51, มาตรา 52 และ มาตรา 53 ดังนี้

“มาตรา 51” ทนายความต้องประพฤติตนตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ
การกำหนดมรรยาททนายความ ให้สภาทนายความตราเป็นข้อบังคับ

ทนายความผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับที่สภาทนายความตราขึ้นตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าทนายความผู้นั้น ประพฤติผิดมรรยาททนายความ

“มาตรา 52” โทษผิดมรรยาททนายความมี 3 สถาน คือ

1. ภาคทัณฑ์
2. ห้ามทำการเป็นทนายความ มีกำหนดไม่เกินสามปี หรือ
3. ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ

ในกรณีประพฤติผิดมรรยาททนายความเล็กน้อย และเป็นความผิดครั้งแรก ถ้าผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามมาตรา 66, มาตรา 67 หรือ มาตรา 68 แล้วแต่กรณี เห็นว่ามีเหตุอันควรงดโทษ จะงดโทษให้โดยกล่าวงดเว้นหรือให้ทำทัณฑ์บนไว้เป็นหนังสือไว้ก่อนก็ได้

“มาตรา 53” ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ ต้องประกอบด้วยข้อกำหนด ดังต่อไปนี้

1. มรรยาทของทนายความต่อศาลและในศาล
2. มรรยาทของทนายความต่อตัวความ
3. มรรยาทของทนายความต่อทนายความด้วยกัน
4. มรรยาทของทนายความต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี
5. มรรยาทเกี่ยวกับความประพฤติของทนายความ
6. การแต่งกายของทนายความ และ

7. การปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาททนายความ คณะกรรมการหรือ
สภานายกพิเศษแล้วแต่กรณี

ข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 27 (3) (จ) และมาตรา 51 และด้วยความเห็นชอบของ
สภานายกพิเศษแห่งสภาพทนายความ มาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528
คณะกรรมการสภาพทนายความออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความไว้ดังต่อไปนี้

หมวด 1

บททั่วไป

- ข้อ 1. ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529”
- ข้อ 2. ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป
- ข้อ 3. ให้ยกเลิกบทบัญญัติว่าด้วยมรรยาททนายความและการต่างกายของทนายความ
ตามข้อบังคับของเนติบัณฑิตสภา และตามบทกฎหมายอื่นที่ใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่ข้อบังคับนี้ใช้บังคับ
- ข้อ 4. ทนายความผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับข้อใดข้อหนึ่งดังจะกล่าวต่อไปนี้
ให้ถือว่าทนายความผู้นั้นประพฤติผิดมรรยาททนายความ

หมวด 2

มรรยาทต่อศาลและในศาล

- ข้อ 5. ไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายความแตกต่างในคดีอาญา เว้นแต่
จะมีข้อแก้ตัวโดยสมควร
- ข้อ 6. ไม่เคารพยำเกรงอำนาจศาลหรือกระทำการใด อันเป็นการดูหมิ่นศาลหรือ
ผู้พิพากษาในศาลหรือนอกศาล อันเป็นการทำให้เสื่อมเสียอำนาจศาลหรือผู้พิพากษา
- ข้อ 7. กล่าวความหรือทำเอกสารหรือหลักฐานเท็จ หรือใช้กลอุบายลวงให้ศาลหลง หรือ
กระทำการใดเพื่อทราบคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลที่ยังไม่เปิดเผย
- ข้อ 8. สมรู้เป็นใจโดยทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อทำพยานหลักฐานเท็จ หรือเลี่ยมสอน
พยานให้เบิกความเท็จ หรือโดยปกปิดซ่อนงำอำพรางพยานหลักฐานใด ๆ ซึ่งควรนำมาขึ้นต่อศาล
หรือสัญญาจะให้สินบนแก่เจ้าพนักงานหรือสมรู้เป็นใจในการให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน

หมวด 3

มรรยาทต่อตัวความ

- ข้อ 9. กระทำการใดอันเป็นการยุยงส่งเสริมให้มีการฟ้องร้องคดีกันในกรณีอันหามูลมิได้
- ข้อ 10. ใช้อุบายอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวต่อไปนี้ เพื่อจูงใจให้ผู้ใดมอบคดีให้ว่าต่าง
หรือแก้ต่าง

10.1 หลอกหลวงให้เขาหลงว่าคดีนั้นจะชนะ เมื่อตนรู้สึกแก้ไขว่าจะแพ้

10.2 อวดอ้างว่าตนมีความรู้ยิ่งกว่าทนายความคนอื่น

10.3 อวดอ้างว่าเกี่ยวข้องเป็นสมัครพรรคพวกรู้จักคุ้นเคยกับผู้ใด อันกระทำให้เขาหลงว่าตนสามารถจะทำให้เขาได้รับผลเป็นพิเศษนอกจากทางว่าความหรือหลอกหลวงว่าจะชักนำจิตใจให้ผู้นั้นช่วยเหลือคดีในทางใด ๆ ได้ หรือแอบอ้างขู่ถ้าไม่ให้ตนว่าคดีนั้น จะหาหนทางให้ผู้นั้นกระทำให้คดีของเขาเป็นแพ้

ข้อ 11. เปิดเผยความลับของลูกความที่ได้รู้ในหน้าที่ของทนายความ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากลูกความนั้นแล้ว หรือโดยอำนาจศาล

ข้อ 12. กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวต่อไปนี้ อันอาจทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความ

12.1 จงใจขาดนัดหรือทอดทิ้งคดี

12.2 จงใจละเว้นหน้าที่ที่ควรกระทำ อันเกี่ยวแก่การดำเนินคดีแห่งลูกความของตน หรือปิดบังข้อความที่ควรแจ้งให้ลูกความทราบ

ข้อ 13. ได้รับปรึกษาหารือหรือได้รู้เรื่องกรณีแห่งคดีใด โดยหน้าที่อันเกี่ยวข้องข้องกับคู่ความฝ่ายหนึ่ง แล้วภายหลังไปปรับเป็นทนายความ หรือใช้ความรู้ที่ได้มานั้น ช่วยเหลือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นปรปักษ์อยู่ในกรณีเดียวกัน

ข้อ 14. ได้รับเป็นทนายความแล้ว ภายหลังใช้อุบายด้วยประการใด ๆ โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร เพื่อจะให้ตนได้รับประโยชน์นอกเหนือจากที่ลูกความได้ตกลงสัญญาให้

ข้อ 15. กระทำการใดอันเป็นการฉ้อโกง ยักยอกหรือกระดัดสินลูกความหรือครอบครองหรือหน่วงเหนี่ยว เงินหรือทรัพย์สินของลูกความที่ตนได้รับมา โดยหน้าที่อันเกี่ยวข้องข้องไว้นานเกินกว่าเหตุโดยมิได้รับความยินยอมจากลูกความ เว้นแต่จะมีเหตุอันสมควร

หมวด 4

มรรยาทต่อทนายความด้วยกัน ต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี และอื่น ๆ

ข้อ 16. แย่งหรือทำการใดในลักษณะประมุขคดีที่มีทนายความอื่นว่าต่างแก้ต่างอยู่แล้ว มาว่าหรือรับหรือสัญญาว่าจะรับว่าต่าง แก้ต่างในคดีที่รู้ว่ามีทนายความอื่นว่าอยู่แล้ว เว้นแต่

16.1 ได้รับความยินยอมจากทนายความที่ว่าความอยู่ในเรื่องนั้นแล้ว

16.2 มีเหตุผลอันควรเชื่อว่า ตัวความได้ถอนทนายความคนก่อน จากการเป็นทนายความของเขาแล้ว หรือ

16.3 ทนายความผู้ว่าความในเรื่องนั้นปฏิเสธหรือแสดงความไม่สมัครใจที่จะว่าความในคดีนั้นต่อไปแล้ว

ข้อ 17. ประกาศโฆษณาหรือยอมให้ผู้อื่นประกาศโฆษณาใด ๆ ดังต่อไปนี้

17.1 อัตราค่าจ้างว่าความ หรือแจ้งว่าไม่เรียกร้อยค่าจ้างว่าความ เว้นแต่การประกาศโฆษณาของทนายความเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ซึ่งดำเนินการโดยสภาทนายความเอง หรือโดยสถาบัน สมาคม องค์กร หรือส่วนราชการใดที่เกี่ยวข้อง หรือ

17.2 ชื่อ คุณวุฒิ ตำแหน่ง ถิ่นที่อยู่ หรือสำนักงาน อันเป็นไปในทางโอ้อวด เป็นเชิงชักชวนให้ผู้มีอรรถคดีมาหาเพื่อเป็นทนายความว่าต่างหรือแตกต่างให้ เว้นแต่การแสดงชื่อ คุณวุฒิ หรืออื่น ๆ ดังกล่าว ตามสมควรโดยสุภาพ

ข้อ 18. ประกอบอาชีพ ดำเนินธุรกิจ หรือประพฤติดน อันเป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี หรือเป็นการเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความ

ข้อ 19. ยินยอมตกลงหรือให้คำมั่นสัญญาว่า จะให้ค่านายหน้าหรือบำเหน็จรางวัลใด ๆ ด้วยทรัพย์สิน หรือประโยชน์ใด ๆ แก่ผู้ที่หาคดีความหรือนำคดีความมาให้ หรือมีคนประจำสำนักงานดำเนินการจัดหาคดีความมาให้ว่าโดยทนายความผู้นั้นคิดค่าส่วนลดของค่าจ้างให้หรือให้เงินเดือนหรือเงินจำนวนหนึ่งจำนวนใด หรือทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างใด ๆ แก่ผู้ที่หาคดีความมาให้นั้น แม้บุคคลผู้หาคดีความมาให้โดยลักษณะดังกล่าว จะเป็นเสมียนหรือลูกจ้างประจำสำนักงานของทนายความผู้นั้นก็ตาม

ข้อ 20. ในเวลาว่าความ ทนายความจะต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

20.1 ทนายความชาย แต่งตามแบบสากลนิยม เป็นชุดสีขาว หรือสีอื่นที่ไม่ฉูดฉาด เข้ดขาว ผ่าผูกคอสีดำ หรือสีอื่นที่สุภาพ ไม่ฉูดฉาด แบบเงื่อนกะลาสี หรือแต่งเสื้อชุดไทย แบบแขนสั้นหรือยาว สีสุภาพ ไม่มีลวดลาย แทนเสื้อชุดสากลก็ได้ รองเท้าหุ้มส้นสีขาว น้ำตาลหรือดำ ถูงเท้าสีกัลล้ายคลึงกับรองเท้า

20.2 ทนายความหญิง แต่งตามแบบสากลนิยม กระโปรงและเสื้อ สีสุภาพ ไม่ฉูดฉาด รองเท้าหุ้มส้น

20.3 ทนายความที่มีสิทธิแต่งเครื่องแบบราชการ จะแต่งเครื่องแบบราชการก็ได้

20.4 ในขณะว่าความ ทนายความที่มีสิทธิสวมเสื้อครุย เนติบัณฑิตต้องสวมเสื้อครุยนั้นด้วย

หมวด 6

มรรยาทในการปฏิบัติตามคำสั่งตามกฎหมายและข้อบังคับ

ข้อ 21. ทนายความจะต้องปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นไปตามคำสั่งของสภานายกพิเศษแห่งสภาทนายความ คณะกรรมการสภาทนายความ และคณะกรรมการมรรยาททนายความ

ตลอดจนบรรดาข้อบังคับหรือข้อกำหนดที่บุคคล หรือคณะบุคคลดังกล่าวได้สั่ง หรือมีไว้ แล้วแต่กรณี ตามอำนาจหน้าที่ซึ่งมีอยู่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

สรุป ผู้วิจัยเห็นว่าจากข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ผู้วิจัยได้นำข้อบังคับ 3 หมวด มาใช้เป็นตัวแปรตาม สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. มรรยาทต่อศาลและในศาล
2. มรรยาทต่อตัวความ
3. มรรยาทต่อทนายความด้วยกันและต่อประชาชน

เพื่อจะได้ทราบระดับความคิดเห็นของลูกความเกี่ยวกับจรรยาบรรณของทนายความในศาลจังหวัดตราด เพื่อประโยชน์ต่อการแก้ไขปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวกับทนายความให้เหมาะสมต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิสิทธิ์ สักดิ์สิงห์ (2539) ได้วิเคราะห์บทบาทของทนายความที่มีต่อกระบวนการ ยุติธรรมของไทย ศึกษาเฉพาะกรณี บทบาทของทนายความขอแรงจากการที่สภาพทนายความมีบทบาททางสังคมมากขึ้น โดยนายกสภาพทนายความได้รับแต่งตั้งให้เป็นวุฒิสมาชิกจากภาวะผู้นำของนายกสภาพทนายความที่สามารถสร้างความผูกพันและการยอมรับจากสังคม ทำให้สภาพทนายความมีบทบาทต่อการแก้ไข กฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายที่ทนายความต้องการ และที่ผ่านมาสภาพทนายความได้ประสานงานกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม จริงอยู่ในการแก้ไขกฎหมายตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 แม้จะมีผลกระทบต่อวิชาชีพทนายความ กล่าวคือ แต่เดิมในการกำหนดอัตราโทษไว้โดยชัดแจ้ง นอกจากนั้น กรณีที่จำเลยจะให้ศาลขอแรงทนายความได้นั้น จะต้องเป็นคนยากจน ซึ่งศาลอาจจะทำการไต่สวนจำเลยก่อนว่าจำเลยนั้นยากจน จริงหรือไม่ แต่เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173 ใหม่ ปรากฏว่าเกี่ยวกับอัตราโทษที่เคยกำหนดไว้ในวรรค 2 และ 3 ตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 เดิม ได้ถูกยกเลิกไป โดยในอัตราโทษในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ แก้ไขเพิ่มเติม ไม่ได้กำหนดอัตราโทษเอาไว้ จึงมีผลกระทบโดยตรงต่อการประกอบอาชีพทนายความหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะอัตราโทษที่จำเลยถูกดำเนินคดีทางอาญานั้นมีอัตราโทษเท่าไร ก็สามารถที่จะให้ศาลตั้งทนายความขอแรงได้ทุกคดี และนอกจากนั้นข้อความที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 173 ใหม่ มิได้กำหนดเรื่องยากจนของจำเลยไว้ ฉะนั้น มีความเป็นไปได้ที่จำเลยที่มีฐานะปานกลางหรือฐานะดี อาจจะไม่จำเป็นจะต้องไปว่าจ้างทนายความในอัตราค่าจ้างสูง ย่อมส่งผลกระทบต่อการประกอบวิชาชีพทนายความได้ระดับหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ใหม่ จะมีผลกระทบต่อการประกอบวิชาชีพทนายความโดยรวม แต่จากการที่สภาทนายความมีส่วนร่วมในการแก้ไขปรับปรุงแก้ไขกฎหมายดังกล่าว จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหา หรือ จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2539 ซึ่งแต่เดิม ระเบียบกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับว่าด้วยเรื่องเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ถือว่า น้อยมาก เมื่อคำนึงถึงการปฏิบัติงานของทนายความศาลขอแรง เมื่อมีการแก้ไขดังกล่าวแล้ว ทำให้ เงินรางวัล และค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น มีจำนวนมากขึ้น กว่าเดิมมาก ย่อมจะเป็นแรงจูงใจต่อบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติของทนายความขอแรง นอกจากนั้น ในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงระเบียบกระทรวงยุติธรรมดังกล่าว ส่งผลให้มีการเทียบตำแหน่งทนายความที่ ศาลตั้งให้แก่ผู้ต้องหา หรือจำเลยกับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน เพื่อสิทธิในการเบิกจ่าย ดังนี้

1. ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้ว ยังไม่ถึง 5 ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนระดับ 5
2. ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้ว ตั้งแต่ 5 ปี แต่ไม่ถึง 10 ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการ ระดับ 6
3. ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้ว ตั้งแต่ 10 ปี แต่ไม่ถึง 15 ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการ พลเรือน ระดับ 8
4. ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้ว ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ 9

ในการเทียบตำแหน่งดังกล่าว ย่อมส่งผลดีต่อการที่ศาลขอแรงทนายความ เพื่อดำเนินคดี ให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ต้องการทนายความ ที่ศาลขอแรงน่าจะเชื่อว่าจะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ ได้ทนายความศาลขอแรงมีความมั่นใจในทนายความมากขึ้น เพราะแต่เดิมผู้ต้องหา หรือจำเลย ตลอดจนญาติพี่น้องมีความไม่มั่นใจต่อทนายความที่ศาลขอแรง ซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลเกี่ยวกับ จำนวนทนายความในศาลจังหวัดอุบลราชธานี มีถึง 297 คน แต่ไปลงชื่อเป็นทนายความเพื่อให้ศาล ขอแรงเพียง 74 คน ซึ่งไม่ถึงครึ่ง น่าเชื่อว่า เมื่อมีการแก้ไขปรับปรุงดีขึ้นดังนี้ เชื่อว่าจำนวนทนายความ ที่ศาลขอแรงจะมีเพิ่มมากขึ้น ทนายความที่มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ที่ดี จะให้ ความร่วมมือกับศาลมากขึ้น และนอกจากนั้นจำนวนคดีศาลขอแรงทนายความในปี พ.ศ. 2538 จาก สถิติพบว่า มีจำนวน 120 คดี และในปี พ.ศ. 2539 จากสถิติเพิ่มขึ้น มีจำนวน 139 คดี และเมื่อ เปรียบเทียบกับคดีอาญาที่เกิดขึ้นที่ศาลจังหวัดอุบลราชธานี ในปี พ.ศ. 2538 จำนวน 2,478 คดี ในปี พ.ศ. 2539 จำนวน 2,841 คดี จึงน่าจะเชื่อว่า ความน่าเชื่อถือ ชื่อเสียง และศรัทธาของประชาชน หรือบรรดาญาติความที่มีต่อทนายความในแต่ละคนยังมีอยู่จำนวนมาก

วิสิทธิ์ ศักดิ์สิงห์ (2540) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องทัศนคติของประชาชนต่อการเผยแพร่ และช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของสภานายความแห่งประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณี คณะอนุกรรมการสภานายความประจำจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนทั่วไป ข้าราชการ และนักธุรกิจทั้งหมด ในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าประชาชนที่มีเพศแตกต่างกัน อายุแตกต่างกัน การศึกษาแตกต่างกัน อาชีพแตกต่างกัน และที่มีความรู้ความเข้าใจแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการเผยแพร่และช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแตกต่างกัน

วิเชียร ต้นตะวีริยะ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติของประชาชนชาวคลองหลวง ต่อข้อเสนอโครงการตำรวจชุมชนสถานีตำรวจภูธรอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนในเขตตำบลคลอง อำเภอกองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า เพศของประชาชนที่แตกต่างกัน อายุของประชาชนที่แตกต่างกัน ระดับการศึกษาของประชาชนที่แตกต่างกัน ที่ทัศนคติต่อข้อเสนอโครงการตำรวจชุมชนไม่แตกต่างกัน และศึกษาพบว่าประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน และประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการตำรวจชุมชนสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อข้อเสนอโครงการตำรวจชุมชนของสถานีตำรวจภูธรอำเภอคลองหลวงแตกต่างกัน

จารุวรรณ จำเพชร และพงษ์ศักดิ์ จำเพชร (2541) ได้ศึกษาเรื่องความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญาต่อจำเลย ศึกษาผ่านทนายความขอแรง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนชาวไทยไว้ “บุคคลย่อมเสมอภาคในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” แม้บุคคลนั้นได้กระทำความผิดอาญา “ในคดีอาญาดังสนนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด” และเป็นเงื่อนไขก่อนพิจารณาคดีอาญา รัฐต้องจัดหาทนายความให้จำเลย เพื่อช่วยดำเนินคดี แม้กฎหมายจะบัญญัติให้ทุกคนมีความเสมอภาค แต่ความเป็นจริงมิได้เป็นผู้ต้องหา หรือจำเลย ผลการศึกษาพบว่ากฎหมายได้บัญญัติเช่นนั้น จึงมีประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาว่า มีปัจจัยใดที่ทำให้สังคมเกิดความไม่เสมอภาค

ผลการศึกษา พบว่า กฎหมายได้บัญญัติถึงหลักแห่งความเสมอภาคไว้ในกฎหมาย รัฐธรรมนูญ และกฎหมายอาญาหลายมาตรา รวมทั้ง กฎหมายที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของจำเลย แต่ความไม่เสมอภาคก็ยังคงเกิดขึ้นได้จาก 1) กฎหมาย ผู้บังคับใช้ที่นำกฎหมายไปบังคับใช้ โดยก่อให้เกิดความไม่เสมอภาค ได้แก่ ไม่แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ ไม่รับฟังหรือค้นหาพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์หรือผู้ต้องหาของจำเลย ผู้ต้องหาหรือจำเลยตรวจสอบข้อกล่าวหา รวมทั้งพยานหลักฐานไม่ได้ ศาลไม่เอื้อต่อทนายความอย่างเต็มที่ การพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราวที่ไม่เสมอภาค และการพิจารณาคัดสรรทนายความให้จำเลย โดยไม่คำนึงถึงความรู้ความสามารถที่

กฎหมายบัญญัติไว้ 2) โครงสร้างทางสังคม จำเลยมีการศึกษาดำ ฐานะยากจน อาชีพรับจ้างไม่แน่นอน ไม่มีเงินจ้างทนายความ สถานภาพทางสังคมต่ำ ไม่มีหลักทรัพย์ หรือบุคคลมาเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันในการขอลปล่อยตัวชั่วคราว ลักษณะการจัดช่วงชั้นทางสังคม ส่งผลต่อผู้นำกฎหมายไปบังคับใช้กับจำเลย จำเลยฐานะยากจนไม่มีทางเลือกที่จะเลือกทนายความ แม้ว่าประสิทธิภาพการทำงานของทนายความขอแรงจะต่ำกว่าทนายความที่จ้าง จึงส่งผลต่อแนวโน้มคดีอาญาที่ใช้ทนายความขอแรงเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะคดียาบ้า

โกลด์ มากจันทร์ (2542) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติของทนายความต่อการดำเนินงานโครงการทนายความอาสาประจำส่วนราชการ ศึกษาเฉพาะกรณี ทนายความในจังหวัดสงขลา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นทนายความ ซึ่งสภาทนายความได้รับจดทะเบียน และออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ โดยแจ้งจดทะเบียนสำนักงาน และประกอบอาชีพเป็นทนายความ อยู่ในจังหวัดสงขลา พบว่า เพศของทนายความ และปริมาณคดีของทนายความ ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการดำเนินงานตามโครงการทนายความอาสาประจำส่วนราชการ และพบว่าอายุของทนายความ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสภาทนายความ มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการดำเนินงานตามโครงการทนายความอาสาประจำส่วนราชการ

ชัยศักดิ์ อ่อนประดิษฐ์ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สิทธิมนุษยชนกับการกระบวนการยุติธรรมไทย ศึกษาผู้ต้องหา และพนักงานสอบสวน กรณีผู้ต้องหาไม่ถูกละเมิดสิทธิตั้งทนายความ หรือผู้ซึ่งตนได้ไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตน” โดยการศึกษาจากผู้ต้องหาจำนวน 231 คน และพนักงานสอบสวน จำนวน 301 คน ในชั้นสอบสวนพบว่า ผู้ต้องหาไม่ถูกละเมิดสิทธิจากพนักงานสอบสวน ส่วนความเห็นในการตัดสินใจเลือกบุคคลเข้าร่วมฟังการสอบปากคำหลังจากที่ทราบว่ามีสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ส่วนใหญ่ตัดสินใจเลือกพ่อแม่ สามีหรือภรรยา ญาติพี่น้อง และเพื่อน เป็นผู้เข้าร่วมฟังมากกว่าเลือกทนายความ โดยส่วนใหญ่เห็นว่า การมีบุคคลเข้าร่วมฟังการสอบสวนจะทำให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องหาเกือบทั้งหมดบอกว่าไม่ได้รับโอกาสให้ติดต่อกับญาติก่อนถูกสอบสวนเกี่ยวกับคำถามที่ว่าไม่ประสงค์จะใช้สิทธิแต่งตั้งทนายความหรือให้บุคคลที่ไว้วางใจเข้าร่วมรับฟัง ส่วนใหญ่ตอบว่าไม่เคยให้การเช่นนั้น ซึ่งแสดงว่าผู้ต้องหาต้องการใช้สิทธิถ้ารู้ว่ามีสิทธิ แต่ส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าตนมีสิทธิตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ด้านปัจจัยการรับทราบจากพนักงานสอบสวน ผู้ต้องหาส่วนใหญ่ตอบว่าพนักงานสอบสวนไม่ได้แจ้งสิทธิตามรัฐธรรมนูญให้ทราบ ส่วนการทดสอบสมมุติฐานพบว่า มีผู้ใช้สิทธิเพียง 2 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.86 เท่านั้น และเมื่อศึกษาถึงภูมิหลังของผู้ต้องหาแล้ว พบว่าภูมิหลังต่างกัน โดยเฉพาะภูมิหลังด้านการศึกษา และอาชีพใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญต่างกัน

ศักดิ์ ศิลประสิทธิ์ (2544) ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังในศักยภาพของทนายความที่ผ่านการฝึกอบรมวิชาว่าความจากสภาทนายความแห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงศักยภาพของทนายความที่ผ่านการฝึกอบรมวิชาว่าความจากสภาทนายความแห่งประเทศไทย และเพื่อศึกษาถึงผลประโยชน์ของทนายความที่ผ่านการฝึกอบรมวิชาว่าความ ผลการศึกษาพบว่า ทนายความเห็นว่าการฝึกอบรมทฤษฎีมีความเท่าเทียมกับภาคปฏิบัติ และควรมีการทดสอบความรู้ความเข้าใจในภาคทฤษฎีก่อนการฝึกอบรม และเห็นว่าคู่มือประกอบการฝึกอบรมและวิธีการวัดผลการฝึกอบรม มีความเหมาะสมดี ผู้คุมการฝึกอบรมสามารถถ่ายทอดความรู้ของวิชาชีพได้ดี และทนายความยังมีความต้องการให้มีการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมให้มีความสอดคล้องกับภาคปฏิบัติ และเสนอให้เพิ่มระยะเวลาในการฝึกให้ยาวนานขึ้น ตลอดจนสถานที่ฝึกอบรม ควรให้มีการฝึกในสถานที่อื่น ๆ มากขึ้นกว่าในสถานที่สำนักงานทนายความและศาลเท่านั้น

อำนวย ชาติอาษา (2547) ศึกษาเรื่อง ภาพลักษณ์ของวิชาชีพทนายความในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของวิชาชีพทนายความในปัจจุบัน และเพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับพฤติกรรมการว่าความของทนายความ ผลการศึกษาพบว่า ภาพลักษณ์ของวิชาชีพทนายความในสายตาประชาชนเป็นไปในทางที่ดี โดยประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อภาพลักษณ์ของบุคคลที่ประกอบอาชีพทนายความว่า มีวาทีศิลป์ และมีทักษะในการพูดมากที่สุด รองลงมาคือ ภาพลักษณ์ที่ทนายความเป็นผู้ให้คำแนะนำและช่วยเหลือในทางกฎหมาย และภาพลักษณ์ที่ทนายความฉลาด และมีไหวพริบดี กับภาพลักษณ์เกี่ยวกับอาชีพทนายความว่า เป็นอาชีพที่มีความอิสระ ด้านความพึงพอใจของประชาชนต่อพฤติกรรมการว่าความของทนายความในจังหวัดเชียงใหม่อยู่ในระดับมาก แต่ขณะเดียวกันพบว่าประชาชนเห็นว่าทนายความมีพฤติกรรมที่ไม่ดี คือ การที่ทนายความมีพฤติกรรมในการเรียกรับค่าตอบแทน แสวงหาผลประโยชน์จากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของลูกความและให้บริการไม่เท่าเทียม

Thongsuddhi (1995) ได้ศึกษา Profession Training for New Attomey in Thailand ทนายความ คือ ผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีแทนตัวความ โดยทนายความจะทำหน้าที่ต่าง ๆ แทนตัวความทั้งสิ้น ทนายความจึงเป็นผู้รับผิดชอบต่อเกียรติยศชื่อเสียง ทรัพย์สิน สิทธิหน้าที่ เสรีภาพของตัวความ การประกอบอาชีพของทนายความ จึงจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมเป็นพิเศษก่อน เพื่อให้ทนายความที่มีความรู้ความสามารถ และจริยธรรมเพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการจัดการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทย ในเรื่องขององค์กรที่ให้การฝึกอบรมหลักสูตรการฝึกอบรม และวิธีการฝึกอบรม โดยศึกษาเปรียบเทียบการฝึกอบรมอัยการผู้ช่วย และผู้ช่วยผู้พิพากษา และการฝึกอบรมเพื่อประกอบอาชีพวิชาชีพทนายความในประเทศอังกฤษสหรัฐอเมริกา

ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น เพื่อหามาตรฐานการจัดฝึกอบรมว่า เป็นไปตามมาตรฐานแห่งการประกอบวิชาชีพกฎหมายเพียงใด ผลการวิจัยพบว่า การฝึกอบรมยังไม่เป็นมาตรฐาน การฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย โดยองค์กรที่จะให้การฝึกอบรมยังขาดบุคคลที่รับผิดชอบประจำ หลักสูตรการฝึกอบรมยังไม่ครอบคลุม และเน้นหนักเนื้อหาที่จำเป็นต่อการนำไปใช้ ระยะเวลาในการฝึกอบรมมีน้อยไป และวิธีการฝึกอบรมยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เพื่อที่จะผลักดันให้มีการปรับปรุงพัฒนาให้การฝึกอบรมมีมาตรฐานยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพทนายความต่อไป

จากการศึกษาผลการวิจัยสรุปได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ ปี พ.ศ. 2540 ที่ผ่านมา ได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยคดีอาญาที่ยากจนให้ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐจัดหาทนายความให้ไว้ในมาตรา 242 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยและกึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็ได้พัฒนาขยายสิทธิการมีทนายความ โดยรัฐจัดหาแก่จำเลยในคดีอาญามากขึ้น ทั้งในมาตรา 7 ทวิ และมาตรา 173 ที่แก้ไขใหม่ เพื่อประสิทธิภาพ รองรับสิทธิที่มอบให้ ระบบทนายความขอแรงที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็ขาดประสิทธิภาพ มีข้อบกพร่องมากมาย และไม่อาจรองรับสิทธิการมีทนายความแก่จำเลยคดีอาญาได้เท่าเทียมกัน จึงทำให้ไม่อาจตอบสนองความยุติธรรมที่รัฐมอบให้ตามบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าว

นอกจากนี้ สิทธิการมีทนายความโดยรัฐจัดหาให้ของจำเลยในคดีอาญาไทย ยังมีข้อบกพร่องมากมาย ยังไม่เท่าเทียมอาณาต่างประเทศ เนื่องจากเหตุผลหลายประการ คือ ทนายความส่วนใหญ่เป็นทนายความจบใหม่ ยังขาดประสบการณ์ในการว่าคดี ทนายความขาดความเอาใจใส่ เพราะคำตอบแทนคำ และจำเลยคดีอาญากว่าจะได้พบทนายความขอแรงก็ต่อเมื่อถูกส่งตัวมาที่ศาลเลย ทนายความไม่มีเวลาหากต้องการปรึกษาทนายความ ทนายความโดยด่วนยอมไม่ทันการ ขาดการประสานงาน และร่วมมือกันทุกหน่วยงานในกระบวนการ ต่างมุ่งทำหน้าที่ของตนโดยไม่มี การประสานงานหรือเอื้ออำนวยให้หน่วยงานอื่น เช่น ศาลไม่อำนวยความสะดวกให้กับจำเลยได้พบทนายความ ทนายความต้องไปพบจำเลยในเรือนจำเอง ทั้ง ๆ ที่ขอความช่วยเหลือจากทนายความ ทนายความจึงอยากให้จำเลยมาพบเองมากกว่า และศาลอาจคิดได้ว่าการจัดหาทนายความขอแรงให้จำเลยเป็นงานฝาก จึงไม่ค่อยสนใจจำเลยขอแรง เพราะหน้าที่ของศาลเป็นผู้ตัดสินคดี แม้จะได้มีการเพิ่มเงินรางวัลให้แก่ทนายความขอแรง และเทียบตำแหน่งข้าราชการพลเรือนระดับใด ๆ ก็ตาม แต่ไม่สามารถจูงใจให้ทนายความขอแรงมีเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด การศึกษาอบรมให้ได้รับการฝึกฝนให้มีความคิดเห็นจริยธรรมของทนายความขอแรง เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่ ทนายความขอแรง รวมทั้งต้องมีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ เสียสละ และเมตตากรุณา เป็นการทำหน้าที่ทนายความที่ดีต่อสังคม ต่อองค์กรวิชาชีพ และต่อกระบวนการยุติธรรม